

Malvasia: patrimoni de Sitges

El nou Centre d'interpretació posa en valor la història i projecta el futur

Els convidats de Charles Deering
El llibre de firmes de Maricel

Gegants sense corona
Les festes a la República

Joaquim Gomis i Enriqueta Malivern
Testimonis del passat llegats al futur

presentació ■

Patrimonis de Sitges

Aquest número de *La Xermada* arriba quan el nou Centre d'Interpretació de la Malvasia (CIM) tot just ha obert les seves portes al Corral de la Vila (l'espai feliçment recuperat on l'any 1996 es va presentar, precisament, el primer número de *La Xermada*). L'esperada obertura del CIM –una iniciativa de la Fundació de l'Hospital de Sant Joan Baptista– aporta protecció, dimensió i difusió a un dels elements més identificatius de Sitges: la malvasia.

En aquest número de *La Xermada* entrem al nou CIM i explorem els camins que han conduït a la seva creació. En temps de globalització, de creixements i de moviments resulta fonamental posar en valor el patrimoni i els seus valors. I així apareix relatat en els articles que han preparat Alba Gràcia i Valentí Mongay. Per la seva part, Xavier Miret efectua un interessant viatge al passat de la Malvasia de Sitges a través de les etiquetes dels seus elaboradors.

I sense abandonar el terreny del patrimoni, tornem a Maricel, on Vinyet Panyella treu a la llum el llibre de firmes dels primers anys d'aquest emblemàtic edifici, just abans de la marxa de Charles Deering. El viatge pel patrimoni té la següent estació als anys trenta, on Eduard Tomàs efectua una detallada aportació en la primera part de com eren les festes sitgetanes abans i després de la Guerra Civil. També en aquells anys de la República és quan daten les primeres fotografies de Joaquim Gomis, documentades per Frederic Montornés en aquestes pàgines. El viatge pel patrimoni acaba en els primers anys de la Transició, on Jordi Milà s'hi atura per repassar els articles costumistes i populars d'Enriqueta Malivern.

3-5. Les marques de Malvasia de Sitges // Xavier Miret i Mestre

6-9. El nou Centre d'Interpretació de la Malvasia de Sitges // Alba Gràcia Pañella

10-17. Les festes sitgetanes abans i després de la Guerra Civil // Eduard Tomàs Sanahuja

18-21. No em desagrada, però no ho ambiciono // Frederic Montornés

22-27. Visites, firmes i reverències. El llibre de *Marycel* // Vinyet Panyella

28-31. Enriqueta Malivern, recol·lectora de literatura popular // Jordi Milà i Franco

laXermada

La Xermada, Revista Municipal de Cultura Popular de Sitges, té com a objectiu contribuir a l'estudi i la divulgació del folklore, l'etnografia i les tradicions sitgetanes. El nom triat ens evoca l'antic café la Xarmada i té la seva explicació en un costum agrícola propi de Sitges i la resta de la regió del Penedès. La publicació convida a totes les persones que vulguin col·laborar a enviar els seus estudis o propostes al correu electrònic cultura@sitges.cat.

EDITA: Ajuntament de Sitges. Regidoria de Cultura, Tradicions i Festes. Adreça: Centre Cultural Miramar (Davallada, 12, 08870 Sitges).

CONSELL DE REDACCIÓ: Jordi Castañeda, Jordi Cubillos, Alba Gràcia, Montserrat Gutiérrez, Miquel Marzal, Josep Maria Matas, Jordi Milà, Josep Milán, Xavier Miret, Valentí Mongay, Francesc Parra, Jordi Surià i Eduard Tomàs. **COORDINACIÓ I PRODUCCIÓ:** Hydra Media.

IMPRESSIÓ: Indugraf. **DIPÒSIT LEGAL:** B-16143-06

Les opinions expressades en els articles són responsabilitat exclusiva dels seus autors.

PORTADA: Vinyes de l'Hospital de Sant Joan Baptista de Sitges. Foto: Jesús París.

www.laxermada.com

Les marques de Malvasia de Sitges, una antiga i prestigiosa denominació d'origen vitivinícola

La malvasia es va vincular amb el nom de la vila per a conformar una de les més antigues denominacions d'origen de vins. En un terme municipal ja tan urbanitzat en el nostre segle XXI, el llegat testamentari que va fer Manuel Llopis de Casades a l'Hospital de Sant Joan d'unes terres amb el condicionant de ser destinades al cultiu concret de la malvasia, hi ha fet perviure el cultiu de la vinya i amb ell uns espais agrícoles que ja esdevenen excepcionals. La Malvasia de Sitges apareix reiteradament al llarg de la història com un vi de luxe que va estar present a les taules dels més benestants. Mercès a l'autor Francesc de Sales Vidal i Torrents, una obra de la Renaixença teatral del s. XIX descriptiva d'ambients i mentalitats de l'època porta per títol *La Malvasia de Sitges*. La malvasia va donar nom internacional a Sitges segles abans del turisme i, no ho oblidem, a través del treball a les vinyes i de l'elaboració del vi i la seva comercialització va aportar recursos econòmics. Però no hem de deixar de banda el més important: la malvasia és tot un plaer al paladar.

Sobre un vi com la malvasia de llegendaris orígens històrics i que ha esdevingut tot un element patrimonial que forma part del bagatge que dona nom a Sitges no ha d'estranyar que se'n continuïn fent recerques. Ens cal documentar encara més l'origen i extensió del seu cultiu, els mercats als quals arribà, determinant-ne els països consumidors i amb detall el nivell de les capes socials que el consumien. Ens cal conèixer a fons l'extensió del seu cultiu, l'elaboració de la malvasia, de la qual es deia que era l'únic vi generós català tractat amb veritable cura, cal saber quin ha estat el seu preu i el seu volum de producció al llarg del temps i el nombre d'elaboradors que hi ha hagut.

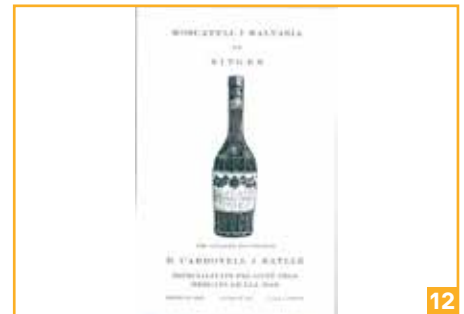
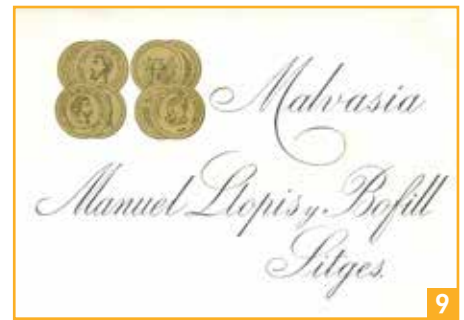
De productors de malvasia n'hi havia un cert nombre que només n'elaboraven amb petites quantitats, gairebé podríem dir-ne per l'entorn familiar i immediat. D'altres en proveïen els mercats propers i llunyans primer posant a les ampelles unes etiquetes on simplement hi posava amb lletres el mot

La malvasia és avui dia tot un referent simbòlic, ecològic, cultural, i gustatiu de Sitges

XAVIER MIRET I MESTRE

malvasia. A Sitges, però, hi ha un cas insòlit –per primerenc– del que avui anomenem un producte de marca. En el present article ens hem proposat fer un repàs a les marques i les etiquetes de malvasia i avançar en el coneixement de la seva cronologia. Val a dir que a Sitges hi havia molts més productors i comercialitzadors de marques de moscatell que no pas de malvasia, però en aquesta ocasió ens dedicarem només a aquestes darreres.

Sitges llueix en el seu historial una etiqueta de marca d'inusitada antiguitat –datada anys abans de la primera exposició universal (Londres 1851)– i de valor gràfic excepcional: es tracta de l'etiqueta amb gravat litogràfic *Malvasia / de casa Fals de Sitges en Catalunya*. En ella hi apareix un gravat amb el propietari de la hisenda dirigint les tasques de la collita que realitzen veremadores, mentre que els homes tenen encomanades les portadores i la seva càrrega i trasllat. Cal tenir ben clar que corresponen a l'etiquetatge realitzat en ocasió d'una producció limitada, selecta, que havia de respondre a una ofrena o encàrrec especial per a satisfer a alguna alta autoritat i alhora per a enaltir el nom de la hisenda dels Fals. Val a dir que aquesta etiqueta se li havia atribuït una datació del s. XVIII i identificat el propietari que hi apareix com a D. Josep Bonaventura Falç i Roger. El cert és, però, que al peu de la imatge hi consta la signatura del gravador Masferrer, que no és altre que Joan Masferrer, gravador de litografies barceloní amb obra coneguda datada entre 1817 i 1841 i referències vitals fins al 1843. Així, el personatge que hi apareix no és Jo-

sep Bonaventura Falç i Roger, que morí el 1803, sinó Ramon Dalmau i Falç, que n'havia heretat el patrimoni, i que morí el 1824, o amb molta més probabilitat el seu fill Ramon Dalmau i Amat, que heretà el patrimoni Falç, mentre un germà seu heretava el dels Dalmau. No dubtem que futures recerques podran precisar més la datació d'aquest gravat, però tant si data del 1817 com del 1843 sospitem que al nostre país deu ser la més antiga etiqueta de denominació d'origen i alhora de marca. No dubtem que aquesta etiqueta, tot i no correspondre al s. XVIII, sinó a la primera meitat del XIX, mereix figurar en lloc destacadíssim en la història de la vitivinicultura, la publicitat i el màrqueting, tant de Sitges com de Catalunya, i fins i tot amb un esment a nivell internacional.

Hem de fer un salt d'unes quantes dècades per a trobar altres etiquetes de marques de Malvasia de Sitges. Institucions com l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre van promocionar la participació dels elaboradors de vins generosos a les exposicions universals i agrícoles i quan hi van començar a guanyar distincions cada productor va voler individualitzar-se i sobresortir dels competidors exhibint aquells reconeixements de meritòria qualitat en les etiquetes de marca pròpia. Així, tant les cases Dalmau com Bofill i Pintó començaren a destacar a les seves etiquetes les medalles i distincions aconseguides en exposicions del 1871 i 1877. Els Dalmau continuarien fent constar les medalles de què havien estat mereixedors en exposicions universals fins a la darrera, aconseguida en la de París del 1900.

Que el cognom familiar és un element identificador de primer ordre queda palès en què per a diferenciar-se de la prestigiosa casa Miquel Riera Mates, en crear Miquel Riera

i Almirall el 1922 la seva marca pròpia, optà per a fer constar a les etiquetes *M.R. Almirall*, és a dir, deixant amb només una inicial el primer cognom que coincidia amb l'altre marca i fent constar sencer el segon cognom, que ja és diferent. A banda del nom de la família altre element identificador utilitzat també com a enaltidor del seu caràcter de luxe és la presència d'escuts familiars, que en el cas de les etiquetes de malvasia trobem en les dels Dalmau del s. XIX i ja a les primeries del s. XX en les de Joaquim Miró i Argenter i la seva successora Hortènsia Miró (1930).

De les cases productores Puig de Galup, Bonaventura Carbonell i Batlle, Joan Magrans, Joan Jaques Duran, Pere Muntaner i Falç, Vidal-Quadres o els Querol sabem del cert que havien produït malvasia però no en tots els casos la devien haver comercialitzada amb etiquetes de marca pròpia.

L'elaborador Miquel Riera i Mates, a banda de lluir el gran nombre de medalles aconseguides a exposicions, registrà el 1913 una etiqueta que va utilitzar també per a malvasia. Aquell mateix any matriculà també el disseny d'una ampolla de vidre amb forma i entallat propi i unes lletres en relleu amb el seu nom i la denominació de procedència: Sitges.

El productor de malvasia Daniel Robert i Vidal seguí l'exemple de dotar d'ampolles personalitzades a la marca pròpia i en 1926 en creava una amb les lletres en relleu *Daniel Robert / cosecha pròpia / Sitges*.

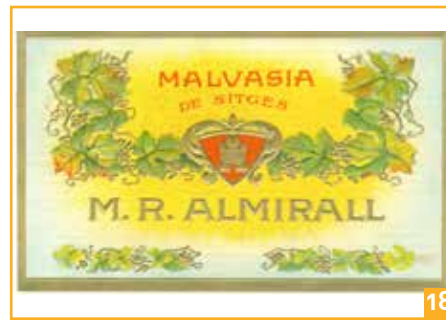
Salvador Robert i Raventós, personatge conegut popularment amb el nom de Tirano, registrà una etiqueta de marca pròpia de malvasia el 1912, i Feliu Mirabent i Mitjà registrà la seva el 1914.

16

17

18

19

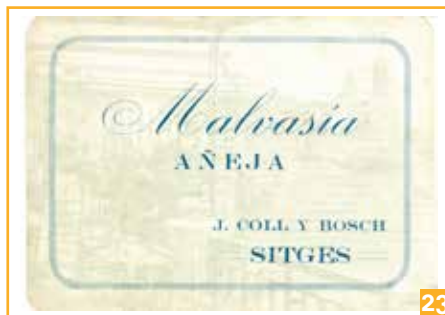
20

21

22

23

24

La casa Josep Sariol i Coll, a més de les medalles i distincions aconseguides en les exposicions, feia constar com a mèrit ser proveïdor de la Reial Casa.

Una marca més tardana com la dels cellers Robert que portaria des del 1930 Josep Robert Mestre, ja no utilitzaria els elements que havien definit les etiquetes més antigues tals com les medalles i escuts. Les seves etiquetes, fetes pel dissenyador sitgetà Josep Vidal i Vidal en 1941 i 1942 cercaven una imatge decorativista o bé fer ús de l'element més definitori del seu origen local: la imatge de la Punta, tan popularitzada arreu gràcies al turisme. Ja als anys 60 van seguir aquest corrent d'altres marques com les Bodegas Javier o la marca J. Coll i Bosch.

Val a dir que es detectaren nombrosos casos de comerciants sense escrúpols que volgueren aprofitar el nom de la Malvasia de Sitges per a vendre productes que no n'eren originaris ni responien a la seva qualitat encara que a voltes apareixien amb etiquetes amb il·lustracions referents a la via, per aquest motiu l'Ajuntament va voler registrar el 1923 Sitges com a nom de marca, per a evitar que en fessin ús comerciants forasters. Entre altres funcions, amb la voluntat de crear un distintiu de producció amb denominació d'origen Sitges, es creà l'Associació Vitivinícola de Sitges l'any 1924 i posteriorment el Sindicat de Producció Agrícola de Sitges.

L'Hospital de Sant Joan de Sitges donant continuïtat any rere any al cultiu i elaboració de la malvasia i el nou Centre d'Interpretació que es crea a l'espai del Corral de la Vila ben segur que donaran renom i continuïtat al patrimoni, històric, cultural, gastronòmic i natural que representa per Sitges. •

1. L'etiqueta de malvasia que els Dalmau, hereus dels Falç, van encarregar a la primera meitat del s. XIX, és per la seva antiguitat digne de destacar a la història de la vitivinicultura catalana.

2, 3, 4, 11, 14. La cases Bofill, Dalmau, i Sariol i Coll van destacar a les seves etiquetes les medalles aconseguides en les exposicions agrícoles.

6, 16. Les cases Riera (en 1913) i Daniel Robert (en 1925) van singularitzar la seva marca amb dissenys propis d'ampolles.

13, 5, 17. Les marques de Salvador Robert i Raventós (1912), Miquel Riera i Mates (1913), Feliu Miravent (1914) destacaren les medalles aconseguides.

9, 10. La casa Llopis, amb el llegat de les vinyes a l'Hospital de St. Joan és la que ha permès la continuïtat de producció de la malvasia a Sitges fins als nostres dies.

7, 8. Joaquim de Miró i Argenter, i la seva hereva Hortènsia de Miró (1930), com els Dalmau, feien constar a les etiquetes uns escuts familiars com a senyal de marca.

12. De marques com la de Bartomeu Carbonell i d'altres no coneixem etiquetes específiques per a malvasia, tot i que sabem que van produir i comercialitzar.

15, 18. Les marques de malvasia més tardanes, com la M. Riera) Almirall (1922) o Daniel Robert (1925) ja no fan ostentació de medalles a les etiquetes, ja que van aparèixer quan ja no es feien exposicions universals i agrícoles.

19, 20, 21. Josep Robert i Mestre, amb els seus cellers J. Robert va utilitzar unes etiquetes primer dissenyades per l'artista sitgetà Josep Vidal i Vidal (1941-1942) i després amb el motiu de la Punta com a identificador d'origen.

22, 23. Les Bodegas Javier i la marca J. Coll i Bosch van vincular la malvasia amb la Punta, tot cercant esdevenir un producte a bellidor als turistes.

24. L'Hospital de St. Joan (1996) va cercar en les pintures de la seva capella, obra d'Agustí Ferrer Pino, donar un referent cultural i patrimonial a les etiquetes de la malvasia que elabora.

EL NOU CENTRE D'INTERPRETACIÓ DE LA MALVASIA DE SITGES

O UNA REALITAT DESPRÉS DE QUINZE ANYS DE VAIVÉ

El nou CIM – Corral de la Vila ja és una realitat. Aquest és el gran titular. Sense embuts; amb entusiasme. Després d'uns anys de ser un projecte, la Fundació Hospital Sant Joan Baptista de Sitges, amb el suport de diferents agents, ha tirat endavant el projecte d'adequació i museització del Celler de l'Hospital Sant Joan Baptista de Sitges, ubicat a l'antic Corral de la Vila.

ALBA GRÀCIA PAÑELLA Unitat de Recerca del Patrimoni Cultural de la Fundació Hospital Sant Joan Baptista de Sitges

Cal remuntar-se al 2007 per trobar el primer cop que *La Xermada* que parla del CIM. Des d'aleshores, que la Fundació de l'Hospital Sant Joan Baptista de Sitges busca la possibilitat de materialitzar aquest nou atractiu turístic pel territori. En uns inicis, però, l'enfocament era més museístic i de botiga tradicional per tal de donar sortida als productes de la fundació, recollint també, la voluntat de presentar el valor de la Malvasia de Sitges com a identitat sitgetana i fent partícip el sector educatiu de Sitges.

ENOTURISME I PATRIMONI

Si bé en un principi l'enfocament d'aquest espai estava pensat per una possible funció pedagògica, la realitat d'aquest 2019 ha aconseguit que el CIM sigui el nou equipament cultural de referència d'una oferta multidisciplinària, basada a compartir valors patrimonials dins d'un paraigua nou a casa nostra: l'enoturisme. Patrimoni i enologia aniran lligats de la mà en el nou CIM; actuant en un marge cultural viu i divers. La varietat Malvasia de Sitges ens regala l'oportunitat de connectar els valors patrimonials que té de per se, per tant amb

el turisme patrimonial, amb el dinamisme i la vivacitat que el sector enoturístic ja està aportant en zones del territori més proper i on, a partir d'ara, també Sitges tindrà un punt d'obligada visita. Unint aquest present amb el passat vitivinícola sitgetà, la Malvasia de Sitges és la representant idònia per compartir aquest coneixement local dins d'escenaris més globals.

Després d'uns anys d'evolució i degut als avanços del concepte de museització i presentació del patrimoni, aquest 2019 aquesta trajectòria del projecte del CIM ha estructurat la seva eclosió com una realitat de valor patrimonial a través d'un enfocament dinàmic, d'experimentar amb el patrimoni i de trencar les barreres entre l'espectador i l'emissor. Paral·lelament, a més, aquests últims deu anys de consolidació del sector enoturístic han fet que aquest sector pugui establir uns canals ja establerts i pugui assegurar un èxit de l'oferta relacionada amb el món del vi. Patrimoni i viticultura, doncs, s'uneixen en aquest projecte que Sitges en un dels moments més òptims, i d'èxit, dels dos sectors. Ha arribat l'hora que el El CIM – Corral de la Vila sigui una realitat.

QUÈ INTERPRETAREM?

El CIM – Corral de la Vila valora els elements patrimonials que es desprenen de la realitat de la Malvasia de Sitges. És l'únic producte genuí que s'elabora a Sitges, possiblement al costat de les Escumes de Sitges. No tots els pobles o ciutats de Catalunya tenen la possibilitat de construir una oferta cultural i turística a través d'un element tan genuí com un producte que creix de la terra, arrelat doncs, a estructures econòmiques amb anys d'història. Reivindiquem la pertinença a un patrimoni cultural que va molt més enllà de l'estrictament enològic i etnogràfic com a varietat de raïm i producció d'un tipus de vi, el qual ja és prou important per si sol. I aquest patrimoni cultural esdevé, a través de la seva trajectòria, una identitat local. El món de la Malvasia de Sitges ha servit per estructurar tot un imaginari col·lectiu sitgetà i ha inspirat manifestacions literàries, artístiques i intel·lectuals. Vinyet Panyella en una conferència titulada *La Malvasia (de Sitges) en l'imaginari artístic i cultural (de Sitges)*, ens mostrava tot un seguit d'exemples de com aquest vi ha suposat font d'inspiració per a manifestacions artístiques i culturals. Els pintors de l'Escola Luminista de Sitges, per exemple, van agafar la malvasia i tot el seu món com a font d'inspiració per als seus quadres.

En aquest sentit, tradició oral, folklore i romanticisme són ingredients d'una recepta on la malvasia n'és l'aliment principal. El CIM – Corral de la Vila, doncs, es planteja com un centre on difondre, comunicar i investigar tots aquests elements patrimonials, d'identitat sitgetana, per posar en relleu els valors artístics, intel·lectuals i culturals.

Selecció de dues ampolles de Malvasia de Sitges, una dels anys 70 i l'altra del 2012

Sala Arcs del Corral de la Vila, quan encara hi havia les bótes.

Foto: Lambert Gràcia

El CIM – Corral de la Vila esdevindrà un punt cardinal més en l'oferta cultural de qualitat, buscant sempre, arribar a l'excel·lència d'aquest sector. La potencialitat del projecte es basa en una oferta multidisciplinària: turisme, cultura, patrimoni, enologia, societat, educació pedagògica i funció social. En efecte, tota l'activitat generada en aquest nou espai, té un retorn directe cap a la funció social de l'acompanyament actiu a les persones, principal missió de la Fundació Hospital Sant Joan Baptista de Sitges.

L'ESPAI I ELS RECURSOS D'INTERPRETACIÓ

El CIM – Corral de la Vila presenta un espai exterior, obert al públic i dispostat a rebre el visitant per gaudir del propi entorn arquitectònic i patrimonial; i un espai interior, on s'hi ha instal·lat tot el conjunt de recursos d'interpretació. Com si del propi cep es tractés, el visitant podrà recórrer els 400 metres quadrats de continguts, distribuïts d'una manera conceptual: des de la llum, l'aire lliure, a la foscor i quietud del celler.

L'itinerari principal dels continguts anirà al voltant del passat vitivinícola sitgetà com a paraigua de Malvasia de Sitges, reivindicant la seva polifacètica posició com a varietat i com a vi. Cal contextualitzar la importància d'aquesta

varietat dins d'una estructura socioeconòmica del passat més proper del nostre municipi. Sitges vivia de l'agricultura comercial, viticultora, molt abans que la indústria dels filats o del calçat aterrés, per no parlar de la potent, i darrera, indústria del turisme.

S'inicia per un bloc que explica el cicle del raïm i les característiques de la Malvasia de Sitges com a varietat. Seguidament, l'usuari pot conèixer tot el mar de malvasies que existeixen en la zona mediterrània i atlàntica. El següent bloc s'estructura al voltant del passat vitivinícola de Sitges, amb una cronologia i uns continguts que expliquen els oficis i els cellers sitgetans. El Llegat Llopis del 1935 esdevé el nucli vertebrador del discurs, connectant el paraigua de l'Hospital amb el sector enològic i, per tant, enoturístic. Finalment, els diferents patrimonis confluiran per mostrar a l'usuari la totalitat patrimonial que esdevé la Malvasia de Sitges.

Gràcies als recursos museístics instal·lats al Corral de la Vila, l'usuari identificarà, descobrirà i compartirà els coneix-

L'OFERTA DE VISITES

Es pot visitar l'espai de manera autònoma. El visitant, protagonista de les conclusions sobre l'objecte interpretat, pot descobrir i investigar els valors patrimonials de la Malvasia de Sitges de manera lliure. Els continguts museístics i els recursos de distribució s'han dissenyat amb aquest objectiu.

A més, hi ha visites guiades en diferents idiomes. Aquest segon format de visita apropa el visitant a la realitat de patrimoni moble i natural present dins del complex de l'Hospital Sant Joan Baptista de Sitges. Parlem de l'edifici del nou hospital, un edifici modernista catalogat del 1912, de l'arquitecte Font i Gumà, juntament amb la seva capella. Completem l'itinerari guiat el mateix edifici del Corral de la Vila, edifici únic d'arquitectura popular del segle XVIII, continent del Centre d'Interpretació de la Malvasia de Sitges – El Corral de la Vila.

Pel que fa al patrimoni natural, el visitant pot accedir a la parcel·la de quasi una hectàrea on hi ha conrades les vinyes

Les noves instal·lacions del CIM – Corral de la Vila.

xements que conflueixen per crear el patrimoni de la Malvasia de Sitges. I com es podrà interpretar? A través d'uns recursos pensats de manera atractiva, amb un alt grau de voluntat d'interactuar amb i cap al visitant/usuari. Des de pantalles interactives, jocs, audiovisuals, fotografies inèdites projectades amb un tractament innovador de donar moviment al 2D, entrevistes i objectes.

D'altra banda, un itinerari sensorial fa de l'experiència de descobrir un joc pels cinc sentits. Quin gust té la Malvasia de Sitges? Quina olor desprèn el vi dolç? Quin tacte té el tronc del cep? Quina mena de soroll fa un boter quan construeix una bóta? Com és el pàmpol de la Malvasia de Sitges? Aquestes, i unes quantes de preguntes més, se li fan al visitant per interpel·lar la seva experiència en l'espai, interactuant de manera directa i fent partícip l'usuari de manera activa.

de Malvasia de Sitges, provinents de la campanya *Apadrina un cep*. Gràcies a l'aportació de veïns i veïnes de Sitges, va ser possible replantar aquesta finca que encara es conserva al ben mig del nucli urbà.

Finalment, un format de visita més completa, acaba un itinerari guiat pel complex i pel Centre d'Interpretació de la Malvasia de Sitges – El Corral de la Vila amb un tast de productes del Celler de l'Hospital Sant Joan Baptista de Sitges, a la mateixa Sala de Tast Antoni Almirall.

En efecte, el patronat de l'Hospital ha volgut retre homenatge a l'enòleg sitgetà Antoni Almirall, responsable de tirar endavant el conreu i la producció de la Malvasia de Sitges des de l'acceptació del Llegat Llopis, valorant la seva tasca de conservació i arrelament, quan encara quasi cap celler del Penedès conreava aquesta varietat.

L'OFERTA CULTURAL I L'OFERTA PEDAGÒGICA

Paral·lelament, el El CIM – Corral de la Vila vol esdevenir un nou escenari d'activitat estable del sector cultural. Es podrà gaudir d'esdeveniments propis, així com rebre altres esdeveniments d'agents del territori ja en funcionament. Es poden imaginar com pot sonar un concert de jazz entre vinyes? O quina sensació es pot tenir quan es trepitja raim? Els hi agradaria escoltar un recital de poesia, al pati del Corral de la Vila, amb una copeta de vi acompanyant la sonoritat?

De cara al curs vinent, s'aposta per la construcció i la dinamització d'una oferta pedagògica per a col·lectius del sector escolar del territori. Tots els continguts del centre estan pensats per ser la base d'uns plans pedagògics transversals, encarats a diferents segments dels cicles escolars

Finalment, s'està treballant per oferir una oferta de tastos i degustacions, no només dels productes del Celler de l'Hospital, sinó també d'aquells cellers que elaboren i produeixen Malvasia de Sitges, hereus del bressol del Llogat Llopis.

SIGUEM, TOTS, AMBAIXADORS DE LA MALVASIA DE SITGES

Necessitem ambaixadors. La Malvasia de Sitges rep amb entusiasme tots aquells prescriptors que se sentin participants del projecte i del nou espai. El CIM – Corral de la Vila està obert per a tots aquells sitgetans i sitgetanes que vulguin gaudir descobrint el seu passat més proper; està obert per tots aquells col·lectius que sumin sinèrgies positives i dinàmiques pel nou equipament. Valentí Mongay ja advertia que el poble de Sitges està en deute amb aquest vi dolç. Ara tenim l'oportunitat per saldar aquesta responsabilitat d'una manera atractiva, amable, agradable, interessant, pedagògica i, fins i tot, festiva. A partir d'aquesta primavera, doncs, l'espai on es comparteixen aquests valors patrimonials és el Centre d'Interpretació de la Malvasia de Sitges – El Corral de la Vila. Malvasia és identitat, art, territori, romanticisme, història, vi, folklore, gastronomia. Malvasia és patrimoni: de Sitges i del món. •

El CIM una oportunitat daurada, com el color de la malvasia dolça de Sitges

VALENTÍ MONGAY CASTRO

Cada cop que s'enderroca un edifici del nostre nucli urbà, en un carrer d'urbanització anterior al segle XIX, apareix el típic dipòsit d'emmagatzematge de vi amb rajoles de color marró; una prova més que els carrers de la nostra vila acollien més d'un celler de viticultors sitgetans. Els qui ja passem la quarantena d'edat, vàrem poder gaudir l'olor de raim premsat que desprenia el celler de Can Robert, que s'ubicava al carrer de Sant Pere, en temps de verema i intentem imaginar-nos un Sitges amb cellers escampats per tots els seus carrers, i amb aquestes olors de verema multiplicades amb escreix.

Tenir una bona part de la població dedicada a la viticultura o a l'agricultura en general, implicava tenir una societat amb uns coneixements comuns directament relacionats amb la tasca professional que els seus membres desenvolupaven. Podem afirmar que la cultura vinícola que tenien els sitgetans del passat era molt més important que els d'ara, molt més diversificats professionalment.

No és la primera vegada que ho escric, però els sitgetans actuals tenim un deute amb la Malvasia de Sitges, una varietat de raim que ens va donar glòria en el passat, un patrimoni històric que estem obligats a conservar i a conèixer. Sens dubte que la iniciativa de l'Hospital Sant Joan Baptista, d'obrir el Centre d'Interpretació de la Malvasia de Sitges (CIM), ens ajudarà a tots, a mantenir una relació directa i estreta amb aquesta varietat tan nostra i al mateix temps a acostar-nos més sovint a l'Hospital –un dels pocs reductes agrícoles que ens queden–, les sales del Corral de la Vila han de ser un centre de difusió de la cultura del vi i un pol d'atracció per a tots, fins i tot per als nostres visitants.

A partir d'ara, els nostres vilatans, cap al mes de setembre, abans de la verema ens preguntarem com afectarà el clima que han rebut les nostres vinyes en el gust de la malvasia, aquell any, quines diferències tindrà una Malvasia de Sitges dolça de l'Hospital comparada amb d'altres de diferents cellers del Penedès, quins motius van causar la gairebé l'extinció dels seus conreus a Sitges, quants cellers vàrem tenir, i tantes altres coses que ens oferirà el CIM. Gaudim-lo!

Les festes sitgetanes

EDUARD TOMÀS SANAHUJA

ABANS I DESPRÉS DE LA GUERRA CIVIL (I)

Aquests darrers mesos es complien 80 anys que, un cop perduda la batalla de l'Ebre a mitjans de novembre de 1938, les tropes franquistes avançaven ràpidament per tota Catalunya en una ofensiva final que es traduiria, en poc temps, en el final de la Guerra Civil.

El gegant, amb el cap destapat, avança cap al carrer Sant Pau davant de la mirada dels infants sitgetans. Festa Major de 1932. (Col·lecció particular. Autor: Manuel Guenovart i Boixet. Arxiu Fotogràfic Centre Excursionista de Catalunya).

Això suposava la fi a un període bèl·lic de gairebé tres anys, però no a la difícil situació que vivia la població, iniciant-se una costosa postguerra. Des d'aquesta perspectiva, exposar com recupera la societat sitgetana la celebració de les seves festes principals seria un greu error, donat que durant el període de la II República, a Sitges es van patir moltes dificultats per poder celebrar les seves festes tradicionals. Per tant, conèixer els successos del 1931 al 1936 és el que aportarà llum per entendre com es van recuperar les celebracions posteriorment.

L'INICI DE LA SEGONA REPÚBLICA ESPANYOLA

El 12 d'abril de 1931, la societat espanyola estava convocada a unes eleccions municipals, que suposaven de fons un plebiscit sobre la figura d'Alfons XIII. Els resultats van ser aclaparadors, imposant-se les candidatures republicanes en 41 de les 50 capitals de província, proclamant-se la II República espanyola el 14 d'abril i Alfons XIII marxant a l'exili.

S'establia un govern provisional fins al 9 de desembre, quan es va aprovar la constitució i el dia 15 s'aprojava el primer govern.

A diferència de les capitals de província, a la majoria de poblacions petites havien guanyat les candidatures monàrquiques, o si més no, no declarades republicanes. Sitges no en va ser una excepció i va guanyar de forma contundent la formació Reconstrucció Sitgetana, encapçalada per Josep Planas i Robert. Però amb la proclamació de la República, el president Francesc Macià, instà a totes les poblacions a manifestar-se'n clarament favorables, de manera que el mateix 14 d'abril, un comitè revolucionari local requeria al Ple que es fessin càrrec de l'Alcaldia els candidats republicans i socialistes presentats en les darreres eleccions. Passant a ser alcalde Josep Costa i Canal (a qui Isidor Cartró havia superat amb més del doble de vots en el districte segon).

Baluard de Sitges

(franqueig concertat)

SETMANARI

MCMI - XXIV (primera època)

Baluardí i Administració: Societat Rosstanyó, 6

Per fi, s'ha proclamat la República Federal!

15 d'Abril 1931 N.º 1192

EDITORIAL

Hores solemnes

¡Dacant l'Esclatall estant, Sem fessin les avindoses victòries el triomf de la República vers el territori rossanyó, amb la República Catalana a l'avantguarda, i el nacional clàssic de «Reconstrucció Sitgetana», per bé que foches ciutadà unívers en un sol triomf les dues victòries.

tot que l'Imperador, encara sobre els tronans Adrenal i l'Imperador primer volgué conèixer lo anch i nombre de les gèrras i ofèrges munduals, després amb sofriments sagratíssims tinenten fer lo anuívers de la seva fe, mes el nostre heroi: vigerà cavalier auri i sacrífic la seva vida en defensa de la llibertat.

El triomf de la República

El formidable triomf de l'Església Republicana de Catalunya a la capital, a accés a totom, fita als propis guanyadors. La seva victòria

Capçalera del *Baluard de Sitges* pocs dies després de proclamar-se la II República Espanyola, amb un editorial incidint en la victòria del partit Reconstrucció Sitgetana, que no acabaria governant.

Les eleccions municipals s'havien celebrat pocs dies després de Setmana Santa, de manera que la primera festivitat sitgetana celebrada dins de la II República seria la de Corpus, i també la primera que es veuria afectada.

La República i el govern provisional aprovaren la llibertat de culte i la voluntarietat de l'ensenyament religiós, i la santa Seu comunicà a tots els bisbes que respectessin i obeïssin els nous poders constituïts. Així i tot, durant el mes de maig es van produir incidents locals i moviments anticlericals, amb crema de convents. Una altra decisió dels legisladors de la República, que va produir una greu crisi dins del mateix govern provisional, fou la dissolució d'algun orde religiós, com els jesuïtes, fet que, quan es va discutir aquest punt de la constitució, va provocar la mobilització de les institucions catòliques.

Un gest eclesiàstic per a mostrar la posició favorable de l'església vers la República, fou demanar que les congregacions religioses hissessin la bandera republicana i catalana el dia de Corpus, el 4 de juny.

La laïcitat de la II República no implicava la prohibició de les processons pels carrers però sí que implicava l'aprovació dels governs locals, i en el cas de negativa, aconseguir un permís de jerarquia superior. Aquest fet, juntament amb els posicionaments anticlericals que ressorgien, provocaria tibantors i especialment confrontació amb la societat civil, en impedir-se la celebració de les tradicions locals, i en aquest cas Sitges, en serà un bon exemple.

Així, una setmana abans de Corpus, en la sessió del Ple de l'Ajuntament s'acordava que les autoritats no assistirien a les funcions religioses, ni que tampoc es costejaria la sortida dels gegants, permetent la seva cessió si algú es feia càrrec del cost.¹ Als setmanaris s'anunciava la celebració amb tots els actes habituals (ofici, catifes, processó,...), però a darrere hora la Processó de Corpus seria la primera perjudicada en no poder sortir del temple, anunciant l'autoritat eclesiàstica que "apenada por el rumor de que se pretendia amenazar con irreverencias y con ataques si la procesión recorría calles y plazas, decidió, en vista de las indicaciones recibidas de la alcaldía, suprimir el culto público".²

Els dos setmanaris sitgetans del moment (*Eco de Sitges* i *Baluard de Sitges*, que cal recordar eren antagonistes en els seus posicionaments polítics), fan una dura crítica de la decisió, evidenciant el sentiment d'oposició dels sitgetans davant

de la mesura. Els gegants doncs, no van sortir per la vigília, el dia de Corpus molts balcons van lluir els tradicionals domassos amb motiu de protesta, i la concurrència a les funcions religioses va ser molt destacada. Com que els sitgetans ja tenien collides les flors per fer les catifes, les van portar a l'església i van confeccionar-hi les catifes, trepitjant-les el pas de la Processó quan avançava per l'interior del temple.

Per la festivitat del Vinyet es va mantenir el programa habitual, que en tenir els diversos actes religiosos de vigília i dia de la festa dins del Santuari, no suposaven més conflicte que la no participació del consistori en cap d'ells. Els actes populars com el castell de focs de la vigília al Baluard o les ballades durant tota la tarda es van mantenir.

A principis de juliol, l'Ajuntament decidia que no organitzaria els actes de la Festa Major, convocant a diverses entitats a què se'n fessin càrrec a partir d'una certa dotació econòmica municipal. No es rep resposta i el consistori acorda una setmana després, que si ningú se'n fa càrrec no es celebrarà la Festa Major. En la següent sessió de l'Ajuntament s'anuncia que la Societat d'Atracció de Forasters organitzarà els actes tradicionals de la festa.

El consistori novament no assisteix a cap acte religiós i que, a diferència de Corpus, acabi sortint la processó pels carrers provocarà que la següent sessió de l'Ajuntament sigui definitiva per les festes sitgetanes. Des del setmanari el *Baluard de Sitges*, es tractava la sortida de la Processó de Sant Bartomeu –molt concorreguda i amb més de 300 atxes acompanyant el Sant– com a un plebiscit envers les tradicions sitgetanes que s'hauria "guanyat", destacant, fins i tot, els aplaudiments que realitzava el públic en passar el tabernacle amb el Sant i les posteriors relíquies.

Els regidors republicans i socialistes no ho van veure de la mateixa manera sinó com una provocació, que va suposar que els regidors S.Vidal, J.Santaló i P.Curtiada presentessin la següent proposició al Ple: "Per la experiència assolida en virtut de la celebració de la processó del passat dia 24, en la qual es produïren incidents, que serien de dordre, si, la cordura i el civisme dels ciutadans que no simpatitzen amb aquests actes d'ostentació del fanatisme religiós, no hagués privat de respondrer a tals provocacions, es prohibeixi d'una manera absoluta tota manifestació d'aquesta naturalesa que no es faci dintre el clos de la jurisdicció eclesiàstica, mentres i tant no hi hagi lleis aprovades que regulin d'una manera clara i concreta la celebració dels esmentats actes."³ Amb aquesta aprovació, Sitges passava a no poder celebrar cap més processó pels carrers, a no ser que el Governador Civil ho aprovés revocant aquest acord.

¹ *El Eco de Sitges*. 31 de maig de 1931

² *El Eco de Sitges*. 7 de juny de 1931

³ *Baluard de Sitges*. 6 de setembre de 1931

Esquerre: El gegant va ser la icona triada en diverses ocasions per representar els canvis polítics que es vivien a Sitges. Aquí per primera vegada sense la corona i amb un mocador en el seu lloc, per la Festa Major de 1931. (Col·lecció Blai Fontanals i Argenter).

Dreta: Els gegants per la Festa Major de 1932. El gegant ja no porta el mocador, però tampoc la seva corona. (Col·lecció Josep Matas i Puig, Arxiu Històric Municipal de Sitges).

Com a darrer detall, cal destacar també la incidència en el simbolisme festiu que tindran les corrents polítiques, tant abans com després de la guerra. Utilitzant especialment la figura del gegant, que deixarà de portar la corona (donat que representa un rei medieval, a l'estil de Jaume I) simbologia que s'associa políticament a la monarquia derrocada i passarà a portar un mocador o el cap simplement descobert.

La Festivitat de Santa Tecla no es veurà gens afectada, ja que des del 1919 que l'únic acte que es celebrava era l'ofici religiós, i per tant es continuarà celebrant. Anteriorment al 1919, la celebració comptava amb l'ofici i una processó, que era eminentment religiosa, ja que la participació de balls populars era només esporàdica i per part de balls infantils (especialment de bastons). La celebració de l'ofici religiós com a únic acte, es mantindrà fins que s'iniciï la Guerra Civil.

1932

Després de les disputes de l'any anterior, el posicionament del govern municipal és molt clar i, per tant, no es celebraran processons al carrer per cap festivitat.

Carnaval. El Carnaval, a diferència de les altres festes, no té cap component religiós que suposés debat i/o polèmica amb la II República, tot i que òbviament també depenia del calendari religiós, com la resta de festivitats. La situació del Carnaval sitgetà des de principis de la dècada de 1930, era el de ser el principal exponent de la rivalitat entre les dues entitats de la vila: el casinet de dalt (Casino Prado) i el casinet de baix (El Retiro). La festa l'articulaven les dues entitats,

amb diversos balls, els programes propis de la festa... i les comparses que sortien al carrer.

El principal detall que caracteritzarà l'època de 1930 a 1936, serà que el Carnaval sitgetà s'anirà celebrant cada vegada més a dins de les entitats, havent-se perdut les rues i les comparses diürnes, i fins i tot, minvant de forma accentuada la participació en la comparsa del dimarts de Carnaval, on Prado i Retiro competien pel nombre de balladors. El 1930, es va viure la jornada més excepcional d'aquesta competició: cada entitat aplegava els seus comparsers disfressats, per sortir a desfilar i ballar pel centre del poble acompanyats de la banda de música de l'entitat. En el seu pas pel Cap de la Vila, els espectadors (i redactors dels setmanaris locals) feien el recompte del nombre de parelles de cada entitat i així es decidia quina era la guanyadora. Aquell any de forma excepcional es van superar les 400 parelles per entitat, donant per vencedor al Prado, però a partir d'aquell punt, la negativa a seguir competint va suposar que els següents anys no s'arribessin a comptabilitzar ni 100 parelles per entitat.

Per altra banda, a la premsa local es feia menció específica de la pèrdua els darrers anys de les rues i carrosses, indicant ja en aquell moment, que si es volia que la festa pogués suposar una crida turística, l'aposta hauria de ser més per les rues que per les comparses i que així les entitats competissin per qui feia les millors carrosses.

Per tant, la festa va transitar per tot aquest període sense cap més problema que la tendència a celebrar el Carnaval

Inaugurada con éxito insuperable en la noche de la Candelera, con un brillante baile de mantones, la Comisión de festejos participa a los habitantes de Sitges, particularmente a los retiristas y de un modo especial al bello sexo, que se ha organizado un

GRAN BAILE DE MÁSCARAS

que tendrá lugar a las 10 de la noche de mañana, domingo, día 5 de Febrero, en este gran salón.

La juventud de la casa ha adquirido un magnífico y valioso objeto, que será sorteado entre las máscaras.

La ORQUESTINA PALLARÉS ejecutará un buen repertorio de bailables modernos.

Entrada libre. No socios que tomen parte al baile, 2 pesetas y los socios, 1 peseta
La Comisión se reserva el derecho de admisión en la sala.

IMP. EL ECO

Anunci d'un dels diversos balls de Carnaval que organitzava El Retiro (igual que el Prado) durant les dècades de 1920 i 1930. (Col·lecció de l'Abans).

dins de les entitats. I el principal canvi que va suposar la II República, va ser el de replantejar les prohibicions de no celebrar balls en temps de Quaresma. El Retiro aprovava abolir aquesta mesura el 31 de gener de 1932 i el Prado, amb més polèmica entre els socis, ho feia el 6 de març de 1936.⁴

Setmana Santa. El 1931 es va celebrar una setmana abans de la proclamació de la II República, de manera que aquest 1932 seria la primera vegada que es prohibirien les processons de Dijous i Divendres Sant, a partir d'un breu comunicat del governador civil, en què indicava la no autorització a celebrar-les pels carrers. D'aquesta manera també es perdria la tradicional exposició, el dimecres al vespre, dels passos de Setmana Santa en els domicilis dels corresponents administradors. Únicament restaria exposada la imatge de la Mare de Déu dels Dolors, dins del domicili de la corresponent administradora, i que suposaria un lloc d'elevada concurrència sitgetana durant la tarda i nit de dimecres.

Corpus. Igual que per Setmana Santa, no hi ha permís per part del governador civil de Barcelona per celebrar la processó pels carrers. A banda de les reiterades queixes en els diversos setmanaris, l'entitat Foment de Sitges publicava un article, exposant l'èxit turístic que feia dècades que tenia la celebració del Corpus i que la no celebració era un perjudici en tots els conceptes. La junta de l'entitat indicava que s'havia reunit amb l'alcalde per aconseguir la seva col·laboració per entrevistar-se amb el governador civil i poder negociar d'obtenir el permís necessari, però que l'alcalde s'hi havia negat.

Així doncs, els gegants no van realitzar la sortida de vigília, i la celebració de la festa es va concentrar únicament en les funcions religioses, en què alguns regidors contraris a la decisió, sí que hi van participar (aquesta situació també es donà el 1931). També a mode de protesta els sitgetans seguiren endomassant els seus balcons.

Festivitat del Vinyet. La celebració es manté amb els mateixos actes (religiosos i populars) dels anys anteriors, però un cop més, una festivitat suposa un agre debat al Ple municipal. El consistori abduint que els administradors del Vinyet únicament havien convidat a l'Ajuntament als actes religiosos i no als *profans*, acordaven de forma taxativa la destitució dels mateixos: Josep Carbonell i Gener i Joan Arias i Vidal.

Festa Major. Al mes de juliol, des d'Alcaldia s'adjudicava l'organització de la festa a les entitats d'Atracció de Forasters i Foment de Sitges, indicant que pel que feia a la processó i altres actes religiosos al carrer, acceptarien el que diguessin les autoritats superiors. A poques setmanes per Festa Major, el governador civil de Barcelona autoritzava tots els actes, també les processons al carrer, publicant-

⁴ Forns i Fusté, Miquel. *Fer-me-la pots, pensar-me-la puc. Els carnivals dels anys vint i trenta. 1923-1936. [Cinc Mirades al Carnaval de Sitges. Segles XV-XX. Diversos Autors.]* Societat Recreativa El Retiro. Sitges, 2000.

se el programa d'actes *habitual* fins al moment. El permís revocava l'aprovació de finals d'agost de 1931, segons la qual no se celebrarien més processons religioses pels carrers de Sitges, de manera que a una setmana per Festa Major, els regidors S.Vidal i P.Curtiada (que havien proposat l'anterior prohibició) demanaven d'urgència que "la *Alcaldia gestione de la Comisión de la Fiesta Mayor, la supresión de toda clase de actos religiosos públicos, requeriéndola para que en todo caso, usando de sus atribuciones, los prohíba*".⁵

La proposició s'aprovà, únicament votant en contra el regidor Marçet (qui participava en les funcions religioses de totes les festivitats sitgetanes i se l'havia reprovat per fer-ho), de manera que a una setmana per la Festa Major, l'Atracció de Forasters i Foment de Sitges anunciaven que si no es podien celebrar tots els actes tradicionals, renunciaven a l'organització de la festa, retornant les donacions recollides les darreres setmanes.

L'Alcaldia doncs, organitzava una Festa Major on no hi hauria la sortida de vigília dels balls acompanyant els tabernacles de Sant Bartomeu i Santa Tecla fins a la Parròquia, a la matinal es prohibia la sortida de la bandera gremial de Sant Bartomeu i la processó en honor a Sant Bartomeu no es realitzaria. En substitució dels actes, a l'hora de l'Ofici es realitzaren ballades de sardanes al Passeig, que en finalitzar-se donaven el tret de sortida a una cercavila fins a l'Ajuntament per saludar a les autoritats, i a la tarda en lloc de la processó es repetiria la mateixa cercavila de balls populars des de l'Ajuntament fins a la fragata, moment en què s'encendria un petit castell de focs.

La situació desembocà en un nou debat al Ple, on es llegia la carta de renúncia de les entitats d'Atracció de Forasters i Foment de Sitges, i s'acordava que la mesura era vista amb disconformitat i disgust per part del consistori, consignant en canvi que el "*Bloc Obrero i Camperol, junto con otras sociedades obreras, aplaudieron fuera prohibida la Procesión de la Fiesta Mayor*".⁶

1933

Aquest any per primera vegada en molts anys, els balls populars no realitzaran cap sortida a Sitges.

Setmana Santa. La prèvia a la Setmana Santa va donar certa polèmica arreu, ja que l'aniversari de la proclamació de la II República, dia que es feien diversitat de celebracions segons decidien les autoritats locals, coincidia amb el Divendres Sant, un dia en aquell temps d'absolut recolliment, reserva i fins i tot silenci. Davant d'aquesta polaritat, el govern central ordenava que no es fessin festes de cap mena, anul·lant-se el programa de festes que preparava l'Ajuntament sitgetà.

Novament, Dijous i Divendres Sant no es van realitzar processons i per tant tampoc es van exposar els passos als domicilis dels administradors la tarda/nit de dimecres. Amb l'excepció de la imatge de la Mare de Déu dels Dolors, que novament va ser molt visitada pels sitgetans i que ostentava el permís del governador civil. Tot i això, el posterior trasllat de la imatge fins a l'església seria nou motiu de queixa en el ple de l'Ajuntament. El regidor P. Curtiada indicava que el trasllat suposava una manifestació religiosa, demanant que els permisos es puntualitzessin més abans de ser acordats (alcaldia havia donat permís al trasllat en la sessió anterior).

El 1933 les festes sitgetanes només es van celebrar per l'interior de l'església. En la imatge es pot apreciar com era l'altar major fins al 1936, quan iniciada la guerra es va destruir l'interior del temple parroquial. (Col·lecció l'Abans).

Corpus: Per tercer any, la festivitat del Corpus quedava reduïda a les funcions religioses i processó per dins del temple. Mantenint-se la tradició i protesta de seguir endomassant els balcons i continuant les queixes per la situació en els dos setmanaris locals. Concretament, Josep Soler i Cartró, fundador de l'*Eco de Sitges*, juntament amb un escrit de crítica, exposava com era la celebració del Corpus de la seva joventut, el *Corpus Vuitcentista* de mitjans del segle XIX, i que malgrat les prohibicions, els sitgetans aconseguirien mantenir fins a l'actualitat.

Festivitat del Vinyet. Amb nous administradors, la festa manté la seva estructura popular i religiosa habitual.

Festa Major. L'Ajuntament torna a oferir l'organització de la festa a l'entitat Atracció de Forasters, però aquesta declina directament l'oferta. Probablement sabent que la voluntat era de retirar tots els actes religiosos i tradicionals del carrer. L'Ajuntament organitzà la Festa Major i com s'esmentava no hi haurà cap acte públic tradicional ni religiós, de manera que no hi haurà cap sortida ni cercavila, i per tant els balls populars tampoc prendran part en la festa. Aquesta decisió va suposar noves queixes en els setmanaris sitgetans, tot i la voluntat de l'Ajuntament de substituir novament els actes prohibits per altres de nous, com esdeveniments esportius, diversitat d'actes en les societats, ballades de sardanes o el castell de focs.

1934

El 14 de gener de 1934 hi hagué noves eleccions municipals a Catalunya, i a Sitges es presentaren dues candidatures, Concòrdia Sitgetana, relleu de l'anterior Reconstrucció Sitgetana, i la coalició Republicano-Socialista. El diumenge de les eleccions va haver-hi certes disputes a moltes poblacions, inclosa Sitges, on es van trencar algunes urnes, obligant a repetir les votacions.⁷ Tot i això, i de la mateixa manera que en les anteriors eleccions (tot i no haver exercit el càrrec), va imposar-se clarament la candidatura de Concòrdia Sitgetana. Aquest nou consistori, encapçalat per l'alcalde, Salvador Olivella, suposaria un canvi en la posició de l'Ajuntament respecte de les festes sitgetanes.

Setmana Santa. No s'aconsegueix el permís per poder realitzar les processons de Dijous i Divendres Sant, per tant només s'exposa la imatge de la Mare de Déu dels Dolors. Aquesta vegada però, el consistori torna a assistir als actes religiosos.

Corpus. Tampoc s'aconsegueix el permís per celebrar la Processó pels carrers de Sitges, es mantenen però els domassos i l'alcalde i regidors participen a l'Ofici i resta de funcions religioses de la festa.

Festivitat del Vinyet. Igual que per Setmana Santa i Corpus, la festa compta amb la participació del Consistori i manté la seva estructura popular i religiosa habitual.

Festa Major. L'Ajuntament torna a oferir l'organització de la festa a les entitats d'Atracció de Forasters i Foment de Sitges. El canvi de consistori i voluntat envers les celebracions tradicionals probablement precipita que després de dos anys n'acceptin l'organització. A més, des de la Parròquia es fan totes les gestions per aconseguir que es pogués realitzar la Processó pel carrer amb les figures dels Sants patrons i les relíquies. Però tot i haver aconseguit el permís per part del governador civil de Barcelona, posteriorment l'acabarà revocant, fet que des del *Baluard de Sitges* s'apuntarà a que l'esquerra sitgetana pugui tenir relació amb aquest canvi de criteri.⁸

Per tant, el que s'intentarà és recuperar al màxim tota l'estructura tradicional de la festa: sortida de les dues del migdia, cercavila de la vigília portant la bandera de Sitges a l'Ajuntament, matinal, Ofici (amb la participació de les autoritats civils), sortida d'ofici, llevant de taula, i a la tarda una nova cercavila que retornarà a la bandera de Sitges a l'oficina d'Atracció de Forasters al Passeig de la Ribera. La recuperació dels balls populars suposarà que es crei una nova sortida, la posterior al castell de focs de la vigília, mantenint-se fins al dia d'avui.

1935

La revolució d'octubre del 1934, iniciada amb una vaga general el 5 d'octubre, desembocava l'endemà a la tarda en el que serien coneguts com els fets del 6 d'octubre. Lluís Companys, president de la Generalitat de Catalunya, proclamava l'Estat Català dins de la República Federal Espanyola. La resposta de l'Estat, que ja estava repel·lint les diverses revoltes (amb l'excepció d'Astúries, on els combats van allargar-se fins a 15 dies, superant-se el miler de morts), va ser declarar l'estat de guerra i activar

la intervenció de l'exèrcit, que amb poques hores controlava la situació (provocant però, més de 40 morts) i es detenien tot el govern de la Generalitat, alcalde de Barcelona, altres polítics, mossos i guàrdies d'assalt, que quedarien arrestats en els vaixells Uruguai i Ciutat de Cadis, ancorats al Port de Barcelona i reconvertits en presó.

Aquesta situació suposarà una profunda repressió per part de l'estat espanyol, que suspèn de forma indefinida l'autonomia de Catalunya, de manera que la Generalitat passarà a quedar intervinguda i controlada pel govern espanyol que nomenarà a un governador general de Catalunya. Més de cent ajuntaments governats per ERC (no era el cas de Sitges) es dissoldran i el governador nomenarà nous consistoris amb polítics locals de partits de dreta. La Llei de Contractes del Conreu fou derogada, impulsant-se més d'un miler de judicis contra rabassers i parcers, desnonant-los de les terres. I es realitzen centenars de detencions, que juntament amb la resta de l'estat, suposen xifres de milers de detinguts a conseqüència de la revolta.

Tota aquesta complexa situació i el canvi en les cúpules de poder, suposarà una variació en les resolucions de les peticions sitgetanes per celebrar les festivitats al carrer, principalment perquè a diferència del 1934, no es produiran segones respostes revocant els primers permisos concedits, i des de l'alcaldia, hi haurà una decidida voluntat de mantenir les tradicions sitgetanes.

Setmana Santa. S'aconsegueix, igual que el 1934, la corresponent autorització i a diferència de l'any anterior, no es rep cap notificació d'última hora revocant el permís. Per tant, després de tres anys es tornava a celebrar la Setmana Santa pels carrers. Això va suposar que dimecres a la tarda, els sitgetans anessin a veure l'exposició de tots els passos, onze en total, en els portals de les cases dels administradors, recuperant-se un pas (a partir de la seva restauració) que no sortia des del 1916. Dijous i divendres es van celebrar les corresponents processons.

Corpus. En la sessió de l'Ajuntament del 8 de juny (dues setmanes abans de Corpus) es llegeix un comunicat del delegat governatiu autoritzant la Processó de Corpus. D'aquesta manera, el Ple acorda que surtin els gegants com és tradicional costejant-ne la despesa. La festa després de quatre anys recuperava tots els seus actes, començant per la sortida dels gegants la vigília, la confecció de les catifes: "*alfombrado con verdadero derroche de flores las calles del curso de la tradicional procesión*",⁹ els altars al llarg del recorregut i finalment el pas de la Processó pels carrers de Sitges. Els dos setmanaris fan especial menció de l'important nombre de visitants i estiuejants que van venir a Sitges per veure la celebració.

⁵ *El Eco de Sitges*. 21 d'agost de 1932

⁶ *El Eco de Sitges*. 28 d'agost de 1932

⁷ *El Eco de Sitges*. 28 de gener de 1934

⁸ *El Baluard De Sitges*. 2 de setembre de 1934

⁹ *El Eco de Sitges*. 23 de juny de 1935

Els gegants davant de l'antic edifici de la Farmàcia del Cap de la Vila, per la Festa Major de 1935. El gegant recuperava la fisonomia habitual de finals de la dècada de 1920: la corona i les fulles de llaurer o olivera a la mà de l'espasa. (Col·lecció Francesc Parra Mestres).

Destaca, com en el cas de Setmana Santa, la incorporació d'un nou detall a la celebració. La instal·lació de diversos ou com balla, ja es documenta a Sitges en el darrer quart del segle XIX, però per primera vegada se n'instal·la un en els jardins de l'estàtua del Doctor Robert.¹⁰

Festivitat del Vinyet. Celebració habitual però amb més magnificència, gràcies a obtenir més donatius tant de sitgetans com dels estiuejants de la colònia. Es fa especial menció dels castells de focs, tant del que es realitzava a la vigília en la zona de la fragata i la platja, com el del dia del Vinyet a la zona del Santuari.

Festa Major. També s'aconsegueix l'autorització per realitzar les processons i novament l'Atracció de Forasters i Foment de Sitges en seran els organitzadors. La festa recuperarà tota la seva estructura tradicional, amb la processó cívica transportant els tabernacles i imatges dels dos patrons, la matinal amb la participació de la bandera gremial de Sant Bartomeu i finalment sortint la Processó de Sant Bartomeu, amb els balls populars i resta d'elements religiosos incloses les relíquies dels Sants patrons i cloent el seguici les autoritats civils.

Igual que va passar les anteriors festes, la novetat per Fes-

ta Major serà la recuperació del ball de les gitanes que no es representava des del 1925 i que Ràdio Barcelona retransmetrà el pas de la Processó de Sant Bartomeu en directe.

Cal fer esment que recuperada la participació dels gegants en les dues festes habituals, Corpus i Festa Major, també ho és el seu aspecte. Tornant a portar la corresponent corona i detalls habituals de finals de la dècada de 1920, com les fulles de llaurer o olivera a la mà esquerra (la de l'espasa).

1936

El 16 de febrer es celebraven les terceres eleccions generals des de la constitució de la II República. Després del període conegut com a bienni negre, amb un govern de dretes que havia revocat gran part de les reformes aprovades en la primera etapa de la II República (fets que van incrementar la crisi i agreujar la situació política espanyola), guanyava l'anomenat Front Popular (una coalició electoral d'esqueres), que sense realitzar-se la segona volta de les eleccions, formava govern el 19 de febrer de 1936.

La situació política encara es complicaria més, després que un cop coneguda la victòria del Front Popular, estigués a

punt de donar-se un cop d'estat a partir del moviment de diversos generals, entre ells Francisco Franco. L'intent de cop d'estat no va estar prou secundat, posicionant-se en contra dels generals com els que dirigien la Guàrdia Civil o la policia, de manera que una de les primeres decisions del nou govern fou allunyar dels centres de poder els generals amb posicionaments més antirepublicans, entre els quals Franco, que es destinaria a les Canàries.

Amb la victòria del Front Popular, un important canvi esdevenia a Catalunya, ja que prèviament s'havia acordat l'amnistia dels presos polítics empresonats pels fets d'octubre de 1934, entre els quals hi havia el govern de la Generalitat, amb el president Companys al capdavant, i diversos polítics i alcaldes d'ajuntaments catalans. L'1 de març es restituïa el govern de la Generalitat, amb un conegut discurs de Lluís Companys després de ser confirmat pel Parlament com a president. De la mateixa manera, les poblacions amb ajuntaments d'ERC que s'havien suspès i modificat el consistori, per exemple Barcelona, Tarragona... tornaven a ser restituits amb els corresponents polítics i alcaldes (aquest no seria el cas de Sitges en no haver estat suspès).

El govern espanyol, seguidament, reprenia la tasca reformista aturada i revocada en perdre les eleccions de 1933, però les posicions ja totalment contraposades de molts estrats de la societat (per exemple dels jornalers envers els propietaris de terres de conreu agrari) suposaria una inestabilitat política i social constant arreu de l'Estat espanyol. A partir del mes d'abril, les notícies d'un possible i imminent intent de cop d'estat encara implicava més tensió i inseguretat en l'ambient.

Aquesta situació també es percebrà en la manera en què els setmanaris sitgetans assumiran que després d'un any, 1935, on s'havien recuperat tots els actes tradicionals de les festes sitgetanes es tornin a prohibir o simplement no sigui aconsellable de celebrar-los pel carrer. Passant de les dures crítiques dels anys 1931 a 1934, a una certa resignació per la complexa situació que es viu.

Setmana Santa. Es torna a no permetre les processons fora del temple, però sabent la voluntat de l'Ajuntament de Sitges en què es celebressin, no es pot discernir quina és la resposta concreta del governador civil o si es va fer la corresponent petició. Indicant *El Baluard* una setmana abans que "a desgrat de que enguany la Setmana Santa no es celebri en actes a la via pública, degut a les delicades circumstàncies que atravesava el nostre país".¹¹

Corpus. Va ser la darrera festa que es va celebrar abans de l'inici de la guerra civil. Com per Setmana Santa, la prohibició de les processons al carrer no sembla l'únic argument perquè s'acabi celebrant a l'interior del temple, ni tampoc es denota que s'hagi fet cap petició a les autoritats per celebrar-la pel carrer (com recordem, s'havia celebrat amb tots els seus actes el 1935, després de quatre anys de prohibicions).

Concretament els dos setmanaris fan referència específica a la gravetat de la situació i a la falta de llibertat per poder celebrar la festa pels carrers. *El Baluard* del 7 de juny indicava: "Enguany no sortirà per la via pública degut a les actuals circumstàncies, la tradicional processó de Corpus, tan bella i tan popular a Sitges, ço que lamenta la gran majoria de sitgetans".

Tot i això, la festa es va celebrar seguint l'estructura dels anys anteriors de prohibicions: amb l'Ofici, al que assistiren les autoritats civils, processó per dins del temple, pendentista i cordonistes de la Minerva,... un cop més amb molta concurrència. L'*Eco* del 14 de juny ho explicava així: "*La conmemoración de la Eucaristía, instituida en los tiempos apostólicos, celebróse en nuestra Villa con la solemnidad que las turbulencias de nuestros días obligan a ver en el interior del Santuario, como en las primitivas persecuciones oraban los neófitos en las catacumbas romanas*".

Un mes després, el doble assassinat a Madrid (primer, del tinent i militant socialista José Castillo i com a rèplica, del cap de l'oposició conservadora, José Calvo Sotelo) accelerava l'inici del cop d'estat, que fracassat parcialment derivaria en la guerra civil. Un període bèl·lic i conflictiu molt dur pels sitgetans, on evidentment no es va celebrar cap festivitat.

Cal recordar que un cop derrotats a Barcelona els militars revoltats, i per tant derrotat l'intent de cop d'estat a Catalunya, es conformava el Comitè Central de Milícies Antifexistes de Catalunya, que exerciria com a òrgan de govern real de Catalunya fins a finals de setembre. El mateix dia que es creava, 21 de juliol, arribaven a Sitges les milícies revolucionàries, que prenién el control de l'Ajuntament, creant el Comitè de Defensa de Sitges i iniciaven una persecució i destrucció dels símbols religiosos, buidant l'església parroquial de tots els seus elements i passant a utilitzar-la com a magatzem.¹² La Guerra Civil finalitzaria pels sitgetans el 22 de gener de 1939, fa poc més de 80 anys, amb l'entrada de les tropes franquistes a Sitges, passant a partir de l'1 d'abril, amb el final de la guerra, cap a una dura postguerra i l'inici d'una dictadura que també incidiria de forma rellevant en les festes i tradicions sitgetanes. •

¹⁰ Tomàs Sanahuja, Eduard. *Corpus: La Festa. Història i evolució del Corpus de Sitges (1360-2017)*. Ajuntament de Sitges/GES. 2017. p.173

¹¹ *Baluard de Sitges*. 5 d'abril de 1936

¹² Fontanals, Blai. *La destrucció de l'Art Sacre Sitgetà. Memòries de Jaume Daví i Mañosa*. Ajuntament de Sitges, 2018

Pel conjunt de la recerca s'han utilitzat tots els números del *Baluard de Sitges* i l'*Eco de Sitges*, des del 1930 al 1936. I la següent bibliografia específica:

- Diversos Autors. *Cinc Mirades al Carnaval de Sitges. Segles XV-XX*. Societat Recreativa El Retiro. Sitges, 2000
- Fontanals, Blai. *La destrucció de l'Art Sacre Sitgetà. Memòries de Jaume Daví i Mañosa*. Ajuntament de Sitges, 2018
- Forns i Fusté, Miquel. *Actes oficials fets i anècdotes de la Festa Major de Sitges 1853-1996*. GES. Sitges, 1999
- Forns i Fusté, Miquel. *Santa Tecla Vaivens de la Festa Major Petita de Sitges. n°30*. GES. Sitges, 2004
- Rocha i Serra, Joan Josep. *La Festa Major de Sitges*. Sitges. GES. 2007
- Tomàs Sanahuja, Eduard. *Corpus: La Festa. Història i evolució del Corpus de Sitges (1360-2017)*. Ajuntament de Sitges/GES. 2017

“

**No em
desagrada,
però
no ho
ambiciono”**

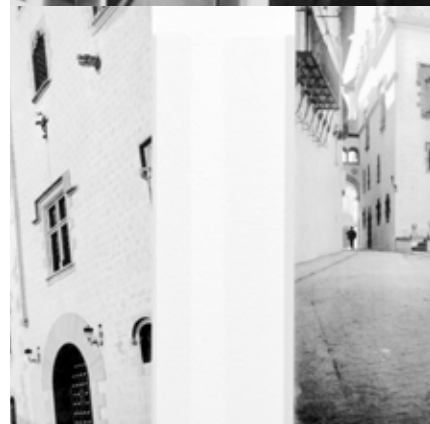
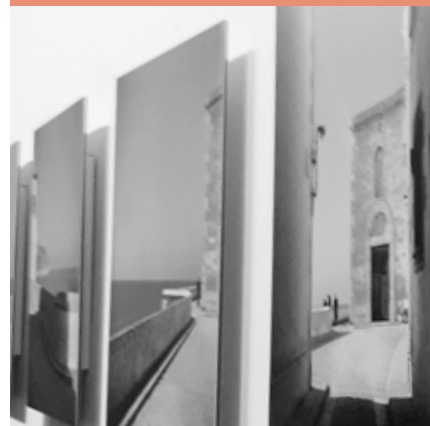
Joaquim Gomis

FREDERIC MONTORNÉS

Hi ha persones que brillen per la seva genialitat i també n'hi ha que dirigeixen la seva genialitat cap a la construcció d'una vida que brilla als marges. Mentre que allò que fan les primeres són obra d'un geni, allò que fan les segones és mostrar una part de la seva vida donant a entendre que la seva genialitat rau a deixar veure només una part d'allò que són.

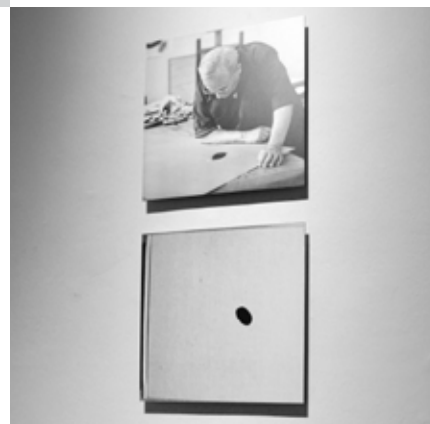

Nascut a Barcelona l'any 1902 al si d'una família burgesa estretament vinculada a l'entramat artístic i cultural d'aquesta ciutat entre finals del s. XIX i principis del s. XX, Joaquim Gomis és una d'aquelles persones que es va mantenir al marge de la primera línia de la creació en haver estat cridat, des de molt petit, a combinar la tradició familiar amb la seva passió per la fotografia. I és que si el seu primer contacte amb aquest mitjà es dona als catorze anys, quan la seva padrina li regala una càmera Brownie, també és molt aviat quan s'endinsa en el món del tèxtil i, a partir d'aquí, a viatjar per tot el món a la recerca dels darrers avanços en aquest terreny i gaudint de la possibilitat de conèixer en primera persona les propostes més avançades en l'àmbit de la fotografia a nivell internacional.

Frederic Montornés a l'exposició sobre Joaquim Gomis al Centre Cultural Miramar.

Joaquim Gomis creix en una Barcelona que al mateix temps que es troba en plena expansió després de les exposicions universals i internacionals de 1898 i 1929, és considerada, principalment pels francesos, com a nucli de refugiats durant la primera guerra mundial. En aquella època –estem parlant dels anys 20– la fotografia vinculada al simbolisme i al regeneracionisme era la que circulava amb total normalitat i, llevat d'algunes excepcions, encara no s'havia convertit en la matèria artística primera dels creadors més avantguardistes. Si la idea que la fotografia complia una funció testimonial estava força arrelada en el sentir popular –s'havia dit que els *darregotips* eren “miralls amb memòria”– era perquè van haver de passar uns quants anys abans que les innovacions tècniques de finals del s. XIX i l'estandardització dels dispositius fotosensibles, durant el primer terç del s. XX, permetés entendre que la fotografia no era només allò que reflectia el que passava davant d'un objectiu, sinó el resultat de les decisions que havia de prendre el fotògraf davant d'allò que passava davant dels seus ulls i de les possibilitats que li oferia la màquina amb què podia captar-ho. Tan bon punt va quedar clar que en la fotografia també es percebia la subjectivitat del fotògraf es va inaugurar l'eterna dicotomia que avui encara hi ha entre la fotografia documental i la fotografia de creació.

Fotografies de l'exposició sobre Joaquim Gomis al Centre Cultural Miramar.

Fet a si mateix entre la captació d'allò que veu i les decisions que, progressivament, entén que ha de prendre com a fotògraf, Gomis s'inicia en la pràctica fotogràfica tot captant escenes familiars i domèstiques, les excursions que fa amb la família al camp, els moments d'esbarjo durant els períodes de vacances o, a partir de l'any 1921, les ciutats a les quals es desplaça –principalment els EUA, Anglaterra, França– per ampliar coneixements en les fibres de cotó que es treballaven a l'empresa familiar.

Tant des del punt de vista temàtic com conceptual o estètic, Joaquim Gomis demostra tenir, ja des d'un bon principi, una mirada prou diferent de la dels seus coetanis. Es tracta d'una mirada que, arran del coneixement directe del rumb que pren la fotografia a nivell internacional, Gomis va modulant progressivament sobre la base del contacte directe amb l'obra de fotògrafs que, lluny del pictorialisme que predomina a Barcelona i Espanya fins ben entrat el s. XX, advoca per la pureza, la instantània, el directe –la denominada Straight Photography amb Alfred Stieglitz i Paul Strand al capdavant– i el desig no tant d'imitar la pintura com de dotar la fotografia d'una entitat pròpia, identitària i inequívoca. Es tracta d'un llenguatge amb el qual Gomis té ocasió d'entrar en contacte a través de les revistes que pot veure, principalment durant el seu exili a França entre 1936 i 1939, de la *Neue Sachlichkeit*, la Nova visió fotogràfica –amb Moholy-Nagy, la Bauhaus o Rodchenko al capdavant– la fotografia de carrer, el surrealisme de Man Ray o, en general, de propostes que defensen l'autonomia de la fotografia, l'alliberació del model pictòric i la generació de lleis tècniques, òptiques i formals que permeten que la fotografia pugui ser més precisa en la posada a punt i profunditat de camp, recorre a primers plans com a mesura d'aïllament, usar la llum i l'ombra per a la creació de formes o utilitzar el caràcter tècnic de la fotografia com a mitjà d'exaltació de l'objecte tot considerant l'objectiu d'una càmera com una pròtesi que es pot fer servir per ampliar la visió de l'home.

A partir d'un dels viatges que Gomis realitza a París l'any 1928, la seva mirada experimenta un gir important tot donant lloc a un llenguatge visual basat en unes narracions que, a través de la seqüencialitat, li permetran fer un retrat molt complet i dinàmic d'allò que fotografia tant en detall com fragmentàriament o mitjançant la repetició dels elements. És a partir d'aquest moment quan es comença a percebre l'interès de Gomis per la seqüència –és a dir, la narració– en detriment de la instantània. Segons diu el mateix Gomis “quan entrava en un poble primer feia vistes generals de lluny; a poc a poc, m'anava acostant als carrers, les gents, els detalls de les finestres, les reixes (...) amb una inquietud que no parava fins que no havia acabat”. Es tractava, per tant, de captar l'essència d'allò que veia no només a partir d'una imatge sinó des de la mirada d'algú que acaricia.

Juntament amb aquella línia de treball que aposta per dotar la seva fotografia d'un rerefons de caire artístic o experimental, també es dona en Joaquim Gomis la vessant que aposta per una pràctica documental que, en la línia de la fotografia de carrer –impulsada durant els anys 50 per fotògrafs com William Klein, Robert Frank, Lee Friedlander o Diane Arbus– advoca per una mirada desproveïda de tot sentimentalisme i en favor d'un llenguatge visual exemplificat en enquadraments fotogràfics i punts de vista inusuals.

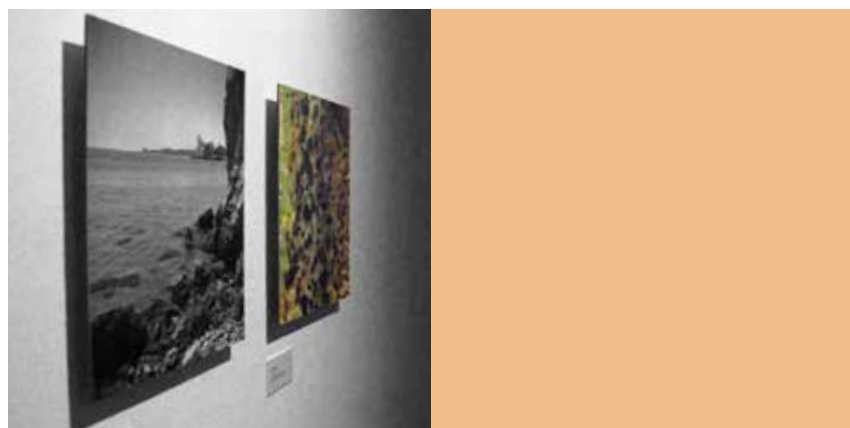
A més de ser reconegut per la qualitat d'unes imatges que aborden el detall com si es tractés d'un univers, allò pel que es reconeix especialment la labor de Gomis és pel seguiment fotogràfic que fa d'indrets tan diferents com Eivissa, Mont-roig del Camp, Sitges, etc.; temes com la natura, les tradicions populars, etc.; el treball d'arquitectes com Antoni Gaudí o el seu amic Josep Lluís Sert i, sobretot, l'univers d'un gran artista i amic com era el cas de Joan Miró.

Si la seva evolució en el terreny de la fotografia és quelcom que s'evidencia en el decurs dels anys i permet veure que, en aquest fotògraf autodidacta, no hi ha res que sigui fruit de la casualitat, també s'hauria de puntualitzar que tot això és

Respirant des de la rereguarda d'una creació que no només no li dóna l'espatlla sinó que li obre totes les portes, Joaquim Gomis és un fotògraf l'obra del qual no és massa coneguda pel gran públic. Per bé que ha estat motiu d'acurades revisions per part d'experts com el crític d'art Daniel Giralt-Miracle o l'historiador de la fotografia Juan Naranjo, l'obra de Gomis que més s'ha donat a conèixer ha estat, com ja hem dit, els fotoscops que va dur a terme amb la complicitat de Joan Prats. Llevat d'aquestes publicacions, la riquesa del fons documental de Joaquim Gomis, en l'actualitat custodiat per la Fundació Joan Miró, roman a l'espera de ser reconegut tant per la vàlua documental d'allò que congela com la qualitat d'unes imatges que traspassen el pla per tal de posar en valor allò que tenen de la persona que mira.

L'any 1982, Fèlix Pujol, un periodista de *La Vanguardia*, fa una entrevista a Joaquim Gomis en el decurs de la qual li pregunta si li hagués agradat ser un fotògraf famós. Fidel als seus principis i en línia amb la manera en què Gomis té d'entendre la seva pràctica fotogràfica, respon el següent:

conseqüència d'una dedicació conscient, regular i incansable a l'entorn de la fotografia, a una més que abnegada entrega a la cultura i la modernitat –per exemple, a través de la seva implicació en la fundació de l'Associació Amics de l'Art Nou (ADLAN) l'any 1932 o el Grup 49– i a la sèrie d'assajos fotogràfics coneguts com fotoscops que, tot combinant text amb imatge a la manera d'un assaig fotogràfic, Gomis dur a terme a partir dels anys 40 –amb una sèrie sobre un Eucaliptus que mai no s'arriba a publicar– i que fins als anys 70 van comptar amb la complicitat del barreter i activador cultural Joan Prats.

“No em desagrada, però no ho ambiciono”.

No es tracta d'una resposta qualsevol. Es tracta d'una declaració que al mateix temps que posa de manifest quin tipus de persona era Joaquim Gomis, també parla del tarannà d'un artista que, des del segon pla d'una avantguarda de la qual en forma part, ens pot ensenyar a observar el nostre entorn d'una manera tan peculiar i particular com innovadora, estimulant i generadora d'uns continguts, sempre vinculats a la nostra vida. •

Visites, firmes i reverències

EL LLIBRE DE MARYCEL* (1912-1921)

Charles Deering va prendre possessió de l'edifici de l'antic Hospital de Sant Joan el juny de 1910. El dia 3 d'abril es va signar l'escriptura de compravenda de l'edifici, acte en el qual Utrillo havia signat per poders.

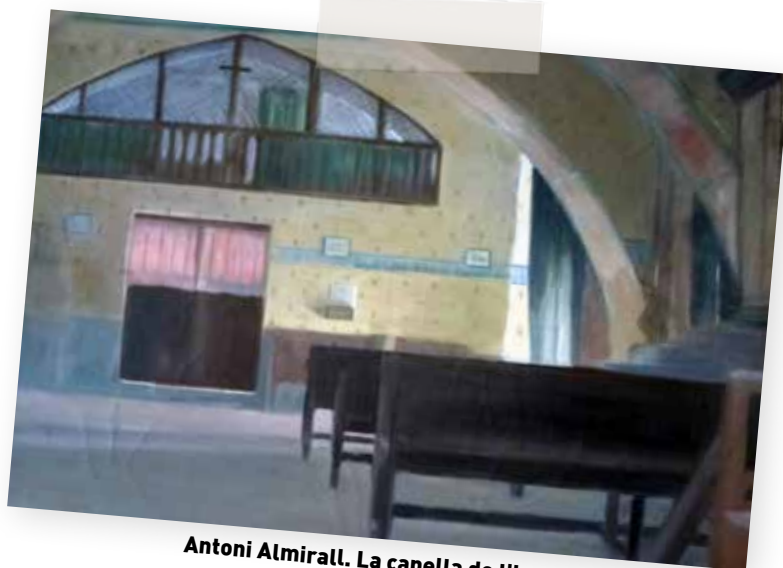
VINYET PANYELLA

Uns dies més tard, Deering i el seu germà James arribaven a Sitges provinents de París i el dia 23 el mateix mes Charles Deering va ratificar la compravenda davant de notari. Mentrestant la Junta Local de Beneficència s'apressava a buscar un lloc adient per traslladar els malalts perquè el nou propietari tenia pressa a ocupar el que llavors ja era casa seva. Mentre Charles i James Deering retornaven a París passant per Girona i Marsella, fent plans pel seu immediat viatge a Algèria i posterior a Centreeuropa acompanyats per Ramon Casas, Utrillo s'afanyava a posar en marxa la logística administrativa i contractual per portar a terme les primeres reformes. La darrera missa a la capella es va celebrar el 8 de juny de 1910 i el dia 10 l'hospital va tancar portes. Quedaven enrere set segles d'història hospitalària, mèdica i assistencial i s'iniciava un nou període amb tota mena d'incògnites i algunes suspicàcies.

Des d'*El Eco de Sitges*, el seu director, Josep Soler i Cartró, signant Relós, escrivia un sentit article a manera de rèquiem dins de la sèrie *Costums perdudes*, evocant la història de la institució, la tasca de les monges concepcionistes dedicades als malalts, les deixes i testamentaries, les millores esdevingudes gràcies als generosos donants i les festivitats religioses que s'hi havia celebrat des de temps immemorials. Però poc podia imaginar que el canvi tan radical que s'esdevindria no només a l'edifici sinó a tot el barri sencer marcaria per sempre la fesomia de l'indret més característic de la vila –juntament amb la Ribera i la vista de la Punta– i la seva història cultural. Per a Sitges, el canvi arquitectònic i urbanístic de Maricel va senyalar la fi del segle XIX al barri antic i l'entrada de ple al segle XX.

Crusat, L'antic hospital . Aquarel·la, c. 1900.
Cortesia de Deering Estate, Florida.

Antoni Almirall. La capella de l'hospital de Sant Joan.
Sitges, 1893. Museu de Maricel.

L'antiga façana de l'hospital, entre 1893 i 1909. Arxiu Miquel Utrillo.

La primera façana de la residència de Deering. Sitges, 1910-1913. Arxiu Miquel Utrillo, núm. inv. 3.442-7.

Nom i divisa de Maricel.

La capella reconvertida en menjador, decorada amb diverses obres d'art. Sitges, c. 1912. Arxiu Miquel Utrillo.

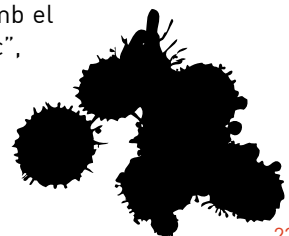
La conversió de l'antic hospital en la residència d'un industrial i col·leccionista d'art nord-americà a penes conegut, conduïda per la visió i la traça de Miquel Utrillo, veritable ambaixador de Deering durant els primers temps, s'iniciava amb la modificació de la façana de l'antic hospital de Sant Joan Baptista amb la llicència obtinguda per part de l'Ajuntament el 14 de juliol d'aquell any: "Autorizóse a D. Miguel Utrillo para modificar la fachada del que fue Hospital de San Juan Bautista de esta villa", proclamaren tant *El Eco de Sitges* com el seu setmanari rival, *Baluard de Sitges*, el cap de setmana següent.

Maricel va ostentar identitat pròpia des del primer moment, ja que aquell mes de juny Utrillo ja li havia atorgat el nom combinant la vista del paisatge amb l'evocació de l'obra homònima d'Àngel Guimerà –d'acord amb Deering, que sembla que havia visitat la casa de Guimerà al Vendrell–. La identitat de l'indret es va ennobrir amb una divisa ad hoc que Utrillo també va proposar: un sol ixent en roig sobre tres onades de mar blava, inspirat directament en la coberta del llibre *Oracions* (1897), de Santiago Rusiñol, que ell havia tingut cura d'il·lustrar i que li va valer el reconeixement com a dibuixant. Denominació, insígnia i visibilitat física van constituir els tres punts de partida del que al cap de vuit anys culminaria com el complex arquitectònic i artístic de Maricel.

EL LLIBRE DE FIRMES DE MARYCEL

Maricel es va erigir des de l'inici en un dels testimonis primerencs de l'arquitectura noucentista. Al cap de dos anys escassos, el 1912, el crític, historiador de l'art i director de la *Pàgina Artística* de *La Veu de Catalunya*, Joaquim Folch i Torres, es feia ressò de Maricel en tant que construcció: "Així Maricel sembla el fruit d'un moment culminant de la civilització catalana moderna". La referència prové de l'article de Folch i Torres després d'haver visitat Maricel l'agost de 1912 i haver-lo contemplat en el seu estat més primigeni. Destacava llavors la rehabilitació exterior de l'edifici de l'antic hospital, la modernització de la façana principal, la depuració de la façana lateral del carrer Fonollar, la tria dels elements decoratius de l'interior. Les obres d'art hi comencen a tenir un pes més que notable perquè, més enllà del mobiliari d'ús quotidià, que era mobiliari antic i de valor artístic remarcable –llits, calaixeres, taules, cadirat, bufets...– hi havien començat a entrar escultures i quadres.

Gairebé un mes abans de la presència pionera de Folch i Torres, Maricel havia rebut una notable visita: la de la infanta d'Espanya, Isabel de Borbón, germana del rei Alfons XII. La premsa de l'època en va fer el cas adient segons la tonalitat pròpia i al costat dels noticiaris convencionals, publicacions satíriques com *L'Esquella de la Torratxa* en remarcaven l'anecdòtic. Com la que es va publicar sobre l'actitud d'Utrillo que, conversant amb la infanta es referia "al nebot de vostè" referint-se al rei Alfons XIII fins que ella no va poder més i li va espetar que perquè no el tractava de "su Majestad". Utrillo, "amb el seu somris agredolç tan característic", escriu *L'Esquella*, li va aclarir que perquè ell era republicà de tota la vida.

Isabel de Borbón va inaugurar el llibre de signatures de Maricel. Es tracta d'un llibre configurat per un conjunt de fulls de 34 x 24 cm, relligats en coberta de pell blau fosc que porta per tot títol *Marycel*, que consta de quaranta-nou fulles numerades i manuscrites amb textos d'entre 1912 i 1921; les sobreres en blanc no tenen numeració. El llibre havia format part de les propietats de Charles Deering i, com la seva col·lecció d'art, va viatjar als Estats Units, com indica una darrera pàgina amb notes de 1953. Va ser venut a l'Estat espanyol en subhasta i adquirit per l'Ajuntament amb destinació a l'Arxiu Històric de Sitges, on ha estat consultat. Es va exposar per primera vegada a la mostra *Miquel Utrillo i les arts* (2011), figurant al catàleg (p. 145) i darrerament a l'exposició del *Centenari de Maricel (1918-2018)*.

El manuscrit mostra una relació força completa dels visitants que van passar per Maricel entre 1912 i 1921, i no tots van ser gent adinerada; s'hi troben, per exemple, els paletes de Torredembarra que treballaven en la restauració del castell de Tamarit, que Deering va adquirir el 1916, i alguns altres treballadors: és el grup de set persones, Workman from Tamarit, encapçalats pel prevere Joan Borràs, paletes i picapedrers, que visiten Maricel el 1919.

El llibre de firmes tenia com a finalitat enregistrar el nom dels que passaven per Maricel per visitar Utrillo, Deering, els tresors, l'edifici i totes les contingències que envoltaven el centre d'art i d'esdeveniments, el que Maricel va ser en la seva època de plenitud. Iniciat el juliol de 1912, el llibre recull la firma, sense dedicatòria però sí amb tots els seus títols, d'Isabel de Borbón i del seguici que l'acompanyava, com la seva dama de companyia, Margarita Bertran de Lis; el seu secretari, Alfonso Coello; el marquès de Castellodorsius, el diputat de la Lliga Josep Bertran i Musitu; i les autoritats locals encapçalades per l'alcalde, Pere Carbonell, acompanyat dels regidors J. Ferret i Robert, Lluís de Dalmau i el tinent coronel José Cordero. Les signatures de 1912 són escasses: Xènius, desdoblegat específicament en Eugeni d'Ors, E. Thomas, i un personatge que, a la vista dels fets, va sovintejar les visites de les quals sempre en va deixar constància amb la firma i la dedicatòria: el marquès de la Vega-Inclán, llavors flamant comissari regí de Turisme i gran impulsor del turisme a Madrid i a la resta d'Espanya. La seva endreça de l'11 de setembre de 1912 marca el to de totes les que seguiran: "*Mi más entusiasta felicitación y mi admiración a 'Marycel' y a su propietario*".

L'augment de les visites és progressiu. Més escasses inicialment van augmentant a mida que Maricel pren embranzida; s'hi observa la constant presència de persones interessades en les arts, tant artistes com col·leccionistes o gent relacionada amb els oficis artístics. Visitants de primera hora entre 1913 i 1915 són els pintors Gustavo de Maeztu –qui escriu "*Estamos en pleno palacio de Montecristo*"–, Oleguer Junyent, els germans Ramon i Valentín de Zubiaurre, J. M. Sert,

H. Anglada Camarasa, Enric Monserdà, Mas i Fondevila; el dibuixant Lluís Bagaría; els escultors Gustau Violet, Josep Clarà, Josep Llimona, G. Boldini. La vinculació dels artistes

Postal d' Angel Toldrà Viazó N° 4399, amb la torre de Sant Miquel de Maricel i les cases Trowbridge. Sitges, 1913. Col·lecció Sebastià Giménez Mirabent, Sitges.

El complex de Maricel vist des del Baluard Utrillo. Sitges, 1918. Col·lecció Sebastià Giménez Mirabent, Sitges.

Miquel Utrillo mostrant les obres a les cases Trowbridge reconvertint-les en un sol edifici. Sitges, 1918. Arxiu Miquel Utrillo, núm. inv. 3.891a.

Signatura del coreògraf Leonide Massine. Sitges, 1918. Llibre de firmes Marycel. Arxiu Històric de Sitges.

a Maricel és, alhora, un indicador de la possible presència de les seves obres a la col·lecció d'art modern que Utrillo està formant per a Charles Deering: Sert, Anglada Camarasa, Mas i Fondevila, Bagaria, Violet, Clarà, Llimona i Boldini són alguns dels noms inicials. A les visites dels primers anys hi figuren el ceramista que va treballar en l'enrajolat artístic del Palau de Maricel, Enrique Ventosa; els escriptors i poetes Manuel Abril, Trinitat Catasús i Magí Morera i Galícia; els actors i actrius Enric Borràs, Maria Barrientos i Tórtola Valencia; científics i professorat universitari com Esteve Terrades, Gervasio de Artiñano, Pedro de Artiñano; enginyers com Eduard i Carles Maristany; els arquitectes Josep Coll i Vilaclara i J. Puig i Cadafalch. Cal destacar la inscripció de Richard Howe, cunyat de Charles Deering pel seu matrimoni amb la germana d'aquest, Abbey, que sojorna unes setmanes de primavera a la residència i escriu en un francès correctíssim: "*Celui qui a fait cette maison a réalisé le tour de force d'être un artiste en même temps qu'un architecte*". Utrillo no podia rebre un major elogi, sobretot venint de qui venia.

A partir de 1915 les visites s'intensifiquen. Això és degut al creixement del complex; la residència de Deering ha canviat de fesomia amb la imponent torre de Sant Miquel i la construcció del pont que uneix l'antic hospital amb el Palau de Maricel construït expressament per mostrar la col·lecció d'art en tota la seva esplendor. L'obra finalitza la tardor de 1915 i abasta des del corraló de la Rectoria, conegut amb el sobrenom de *Cinquena avinguda* rememorant el contrast amb la famosa avinguda de Nova York en una clara ironia deguda més que probablement a Utrillo, fins al Racó de la Calma, denominat llavors encara placeta de Sant Joan. Així com la residència de Deering guarda un cert toc de privacitat llevat de la planta baixa, amb el menjador a l'antiga capella, el passadís de l'art modern i sala que Sert decorarà el 1916 amb els plafons relatius a *El triomf dels aliats*, el Palau està pensat per mostrar grans salons, estances i terrasses, deixant en un discret pla intern les dependències dedicades a serveis. L'aixecament de l'edifici per a les col·leccions de tapissos el 1916 (ala del Sarcòfag) i l'ampliació de 1917 amb l'adquisició de les cases Trowbridge amb l'allargament de les terrasses comunicant tot l'edifici d'extrem a extrem atorga a tot el conjunt un caràcter unitari i predominant sota el punt de vista arquitectònic, urbanístic i paisatgístic.

Les visites a partir de 1916 augmenten en quantitat i en diversitat. El senador Jules Pams i el diputat dels Pirineus Orientals Emmanuel Brousse provinents ambdós de la Catalunya del Nord i entusiastes propagadors

Miquel de Unamuno, Miquel Blay i el Marqués de la Vega Inclán entre altres signatures (1916). Llibre de firmes Marycel. Arxiu Històric de Sitges.

de la causa de França durant la Gran Guerra visiten Utrillo a Maricel i d'aquest contacte sorgeix l'Exposició d'Artistes Francesos a la Barcelona de 1917, un dels majors actes de propaganda a favor de la França en guerra; poc després la signatura de qui en va ser comissari, André Saglio, testimonia la seva presència. D'altra banda, el Marqués de la Vega Inclán no perd de vista un Maricel que mentre s'expandeix incrementa sense parar la gran col·lecció d'art hispànic. Aquest és el veritable objectiu de l'interès del comissionat reial de turisme, que l'agost de 1916 no pot deixar d'expressar la seva admiració: "Cada vez que vuelvo a Marycel me gusta más y estimo y admiro con mayor gratitud la obra que hace por España y por el arte mi querido amigo el Sr. Deering".

Des de 1916 fins 1921 l'allau de visites és una constant. Guiats per la curiositat, per l'interès –de moltes menes– i pel prestigi de Maricel i de Deering o per l'amistat amb Utrillo, hi desfilen centenars de personatges de tots els àmbits. Entre els significats en la política i la cultura, Francesc Macià, Pau Casals, Eduard Toda. Entre els arquitectes Charles Plumed, Josep M. Martino –que repetirà visites...–; l'Associació d'arquitectes en ple entre els quals Josep Danès, Josep Renom –que serà el primer arquitecte de Terramar–, Jeroni Granell, Bonaventura Bassegoda, Pedro Cendoya, J. Maymó; Lluís Bonet i Garí o Enric Sagnier, entre d'altres. Proliferen els artistes: el ceramista Daniel Zuloaga; els escultors Miquel Blay i Josep Clarà –Pere Jou s'hi instal·la per treballar-hi–; els pintors com Marià Andreu, Jacques Émile Blanche, Aureliano de Beruete, Gonzalo Bilbao, Ignacio de Zuloaga, Eliseu Meifrèn, Joaquim Sunyer, Joaquim Torres-García, Federico de Madrazo; Antoni de Ferrater, Francesc Llorens i Riu, F. Bernareggi, Pere Ynglada o Grace Ravlin, així com els crítics d'art Thiebault Sisson i Romà Jori. Més enllà de les visites individuals es produeixen les de grups, format per agrupacions artístiques i col·lectius culturals com el Cercle Artístic, la Sociedad de Amigos del Arte, el Centre Català de París o el Foment de les Arts Decoratives, presidit per Joan Busquets.

El pas dels escriptors i periodistes de vegades acaba essent un esquer per a futurs reportatges o evocacions: Màrius Aguilar, Víctor Català –és a dir, l'escriptora Caterina Albert, Frederic Masriera, l'editor Antoni López Llausàs amb la seva muller, J. M. Junoy, Joan Pérez-Jorba, Gaziel, Vicent Blasco Ibañez– "Verdaderamente maravillado después de ver este palacio mediterráneo", escriu el 1921. El setembre de 1918 hi figuren els organitzadors i assistents a la Festa de la Poesia de Sitges: Josep Carner, Alexandre Plana, Josep M. López-Picó, Clementina Arderiu, Joan Estelrich, Josep Leonart, Rafael Tobella, Enric Jardí, Joaquim Borralleras, J. Camps Margarit, Aurora Bertrana, Joan Draper, J. A. Font i Casas, Enric Jardí (a) Tomàs d'Alaró, A. Torrents Rossell i Maria Teresa Benaprès; el recordatori de la Festa hi queda fixat: *Jocs Florals de Sitges, 1 setembre 1918*.

El medi acadèmic amb personatges com Miquel de Unamuno, Pere Bosch Gimpera, Tullio Levi o E. Terrades no n'és aliè, com tampoc el món de l'espectacle i de la música, amb actor Enric Borràs que hi recalca sovint; el coreògraf Leonid Massine, amb motiu de l'estada dels Ballets

Signatures de Francesc Macià, Pau Casals, André Saglio, Daniel Zuloaga, Marià Andreu, Ramon Turró, Autust Pi i Sunyer (1916). Llibre de firmes Marycel. Arxiu Històric de Sitges.

Russos de Sergei Diaghilev a Barcelona; els escenògrafs Maurici Vilomara i Salvador Alarma; els compositors i intèrprets Joaquim Nin, J. Lamote de Grignon. Destacats polítics continuen fent-hi acte de presència, com Albert Rusiñol, Pere Rahola i Molinas, Lluís Duran i Ventosa; els presidents de la Mancomunitat, E. Prat de la Riba el 1917 mentre sojornava a Sitges intentant recuperar la salut, i J. Puig i Cadafalch el 1920. Queda el "*Souvenir de mon passage à Marycel*" del victoriós general Joffre que ha viatjat a Barcelona el maig de 1920, finida la Gran Guerra, per presidir els Jocs Florals.

L'estament eclesiàstic també sovinteja Maricel, en especial el del bisbat de Tarragona –"*Maravillado ante las magnificencias de esta incomparable mansión, digna de reyes*"–, escriu l'arquebisbe, que el visita acompanyat del capellà Jaume Bofarull; el conservador del Museu Diocesà de Barcelona, i no hi falten el P. Miquel d'Esplugues i el P. Rupert de Manresa. No hi manquen els veïns Santiago Rusiñol i Lluïsa Denís.

La presència de diversos personatges i membres de la noblesa catalana i espanyola denota, d'una banda, la curiositat vers Maricel i d'altra la tendència de relació amb els Deering. Les seves signatures són destacades i nombroses: baronesses com Maria Vidal Quadras, baronessa de Güell, marqueses com la de Monsolís, la princesa Lucien Murat, del Conde de Peña Ramiro, els marquesos de Villanueva, el Marqués de Comillas, el Duc de Montpensier, Alfonso Sala, Marcos Rocamora, Manuel Rocamora Vidal; Alejandro Rivadulla, auditor general de l'exèrcit; els marquesos de Urquijo i de Soriano, els comtes de Aguiar, els marquesos de Tamarit amb tota la família; el governador civil de la província, conde de Salvatierra, amb la muller; els marquesos de Tejares, la baronessa de Cruylles, les marqueses de Comillas i de Castelludosrius, els marquesos de Monteflorido, els Arnús, els ducs de l'Infantado, els marquesos de Villamizar –cunyats de Ramon Casas–, entre d'altres. Alguns es fan acompanyar per personalitats de la societat civil i cultural catalana com Glòria Bulbena o Isabel Llorach.

El col·leccionisme internacional, el món nord-americà dels negocis; les relacions d'amistat, protocol·làries o comercials fan que Maricel sigui visitat per representants estrangers de diversos estaments, entre els quals destaca en diverses ocasions Arthur Byne, secretari de la Hispanic Society i autor d'interessants observacions sobre Deering i la seva col·lecció d'art hispànic rivalitzant amb la de Archer Huntington; Walter Berry, Norman Hart, Victor Bérard, Philip Brener, G.W. Bigham, J. Pollack, Walter J. Simpson, Louis N. Osmond, B. H. Schmidt, Bernhard Berenson, C. Soullier, E. Bardon; Katharine Foot, de la Creu Roja americana a París; el cònsol general d'Amèrica Carlton Bayley H. Frick; l'ambaixador americà a Espanya G. Ronard, Elizabeth Willard; Marion P. MacNeill, D. Harper, W.G. McCormick, R. Copland, el matrimoni McEven.

Cal esmentar, en darrer terme, els mateixos familiars de Charles Deering. A més del cunyat Richard Howe el 1914, les filles Marion acompanyada del marit, Chauncey Mc.Cormick queden enregistrats el setembre de 1919, i Barbara i el marit Richarad Ely Danielson el maig de

1920. En aquesta data es troben també a Maricel el seu germà James Deering acompanyat del seu amic A. Baker i poc després el jutge E. H. Gary, personatge cabdal en la determinació final de Charles Deering respecte Maricel i la col·lecció d'art.

Una de les síntesis que es pot extreure d'aquest llibre de signatures, més enllà de l'admiració, és el reconeixement vers Deering en tant que hispanista i salvador de l'art hispànic a través de Maricel, com el que expressa que "*La labor de un extranjero como Deering es un honor para España*".

Després de quaranta-nou pàgines i el pas d'una variada gamma de personalitats i circumstàncies, el llibre acaba bruscament el maig de 1921. És el moment en que esclata la crisi de confiança mútua entre Charles Deering i Miquel Utrillo. A efectes pràctics els resultats són coneguts. Els detalls de la història encara no del tot, per bé que per les recerques efectuades fins el moment indiquen que el motiu de fons rau en la gran col·lecció d'art hispànic que Deering havia anat adquirint, sovint amb l'ajut d'Utrillo, i el seu destí final, en el qual hi van intervenir diversos factors. La salut i els ànims d'un Charles Deering ben diferent del que havia recalat a Sitges el setembre de 1909; els avatars dels negocis de la International Harvester Corporation; el posicionament dels seus familiars, que va ser determinant, i els consells dels seus amics de confiança constitueixen el substrat d'una decisió que a hores d'ara no es pot atribuir a la mala avinença de les mullers ni a una malintencionada gestió econòmica. En aquest sentit, els papers de l'advocat Hurtado i d'altres són determinants. De tot plegat, se'n donarà compte al *Llibre de Maricel*, de propera aparició.

En aquest article únicament s'ha volgut deixar constància dels hostes ocasionals de Maricel, els que van visitar Deering i Utrillo, els que van deixar la petja de la seva signatura i alguna cosa més: la seva relació, activa o passiva, en el context d'aquesta gran història. •

*En un primer moment (1910) la grafia de Maricel es va escriure en alguns casos incorrectament, amb la y grega com a conjunció en lloc de la i llatina que hi pertocava. A partir de les *Normes ortogràfiques* de Pompeu Fabra (1913) es va anar corregint progressivament. S'ha conservat la grafia antiga només per identificar el títol original del llibre de firmes *Marycel*.

- Folch i Torres, Joaquim. *Una joia sitgetana. Pàgina artística de La Veu de Catalunya*, 8.VIII.1912.
- Miquel Utrillo i les Arts. Sitges: Consorci del Patrimoni de Sitges: Ajuntament de Sitges, 2009
- Panyella, Vinyet. *Itinerari Maricel Integral. Un passeig pel Maricel de Charles Deering i Miquel Utrillo (1909-1921)*. Sitges: Consorci del Patrimoni de Sitges, 2018.
- Relós (Josep Soler i Cartró). *Costums perdudes. El Eco de Sitges*, 19.VI.1910

ENRIQUETA
MALIVERN I SARDÀ
(1922-2017)

RECOL·LECTORA DE LITERATURA POPULAR

JORDI MILÀ I FRANCO

D'entre els gustos i aficions de caire literari que la sitgetana Enriqueta Malivern va practicar al llarg de la seva vida, en destaquem un, mereixedor, sense cap mena de dubte, de reconeixement. El de la seva afició a recollir records i coneixements sobre oracions, versets i altres mostres d'una literatura de caire eminentment popular.

L'Enriqueta va materialitzar aquesta humil tasca recopiladora publicant articles breus en els quals recollia i contextualitzava, de forma sintètica, diverses fórmules d'oracions, versets i lletres de cançons que recordava de la seva infantesa o que en un moment determinat va poder recollir de gent propera a ella, i que feien referència no només a Sitges, sinó també a altres poblacions penedesenques. Articles que foren

publicats per les entitats culturals properes, i que es feien ressò en aquells anys –finals dels setanta i primers vuitanta del segle passat– d'una certa recuperació de la cultura popular, a la que durant molts anys se li havia girat l'esquena; el Grup d'Estudis Sitgetans i l'Institut d'Estudis Penedesencs, on l'Enriqueta milità culturalment des de la seva creació.

Aquests articles tenen en

comú el fet de recopilar mostres de literatura popular de tradició eminentment oral. En ells es reproduïxen un seguit d'oracions, versets i moixaines a declamar, que provenint de temps reculats, han tingut la característica d'haver perviscut durant molt de temps, i haver desaparegut alguns d'ells en temps no gaire llunyans. De fet, aquesta preocupació per la possible pèrdua d'aquest patrimoni no tangible, és el motor que empeny l'autora a redactar

Capta del Dineret de la Santa Creu. Almanach de l'Esquella de la Torratxa. 1920.

els textos, que pretenien deixar nota escrita dels seus records en aquest sentit. I més, en veure com els diferents reculls que als anys setanta s'editaven no recollien les versions que ella recordava.

En l'article *Vells costums i velles cançons*, l'autora explica la justificació d'aquesta manera. "Sóc conscient que tenint en compte els importants reculls i estudis que d'aquestes matèries s'han anat fent al nostre país, poca cosa puc aportar-hi jo, que sóc simplement una afeccionada. He pensat, però, que podia ser interessant deixar constància de coses sentides i viscudes en la nostra infantesa a casa nostra i pels carrers de Sitges i més en observar que no tots aquests costums, jocs, i cançons figuren en els costumaris i cançoners. Per totes aquestes raons, doncs, encara que l'aportació sigui potser insignificant, m'he atrevit a dur-la a terme i d'aquí ha nascut aquest petit treball".

La literatura de què ens parla l'Enriqueta és un gènere literari popular, bàsic, i fins i tot rústec, però amb un alt interès, en tant que mostra l'existència i arrelament d'un cert patrimoni cultural antic, de transmissió eminentment oral, que atresora saviesa popular. Amb expressions i frases que són fruit de l'experiència de la vida i d'un bagatge ancestral construït i transmès a través de

A dalt: l'Enriqueta amb el seu marit, l'Antoni Almirall

A baix: de vacances a Menorca

generacions. I que juntament amb d'altres mostres similars, com els goigs, les corrandes, les cançons de pandero i d'altres, conformaven un conjunt cultural molt proper a la gent del carrer, transmès de manera oral.

D'origen humil, l'Enriqueta tingué des de ben petita un gran interès per tot el que era la literatura. Educada en la sensibilitat, fou una lectora infatigable de tota mena de llibres. El seu gran interès pel folklore i la literatura la féu ser gran coneixedora de l'obra Joan Amades i, sobretot, de Mossèn Cinto Verdager.

La passió pels llibres i per compartir-los ens la mostra una anècdota de la seva infantesa. Durant la guerra tenien a casa una nena acollida, i en veure la tristor de la nena en no tenir cap mena de regal la nit de reis, agafà un llibre seu, l'embolicà i li deixà sota el coixí. La imatge de felicitat de la nena en veure el regal el dia de reis l'acompanyà tota la vida.

A més de la literatura, l'Enriqueta mostrà sempre un gran interès per les expressions de caire popular i el folklore en general. Potser en això tenia a veure l'origen de la seva família materna. Els avis foren durant anys els masovers de Can Ràfols, a Campdàsens, i aquest fet de viure apartats de la població havia marcat la infància de la seva mare. Recordava com vivien amb el capellà (Mossèn Eudald) i amb un pastor. Si del primer és de creure que la mare va aprendre oracions de caire religiós, és del segon que probablement n'aprengué aquelles ancorades en el patrimoni cultural dels homes de camp. Algunes de caire curatiu, com les oracions que la seva mare recitava sota demanda de l'avi per tal de guarir-li de lloamat o l'espunyidura. I que, segons recorda, havien de ser dites tres vegades al dia durant cinc dies seguits:

*Gloriós Sant Mauro
que a la font anau
que de la font tornau.*

*Aquella font tan pura!
Guariu a.. (nom de l'afectat)
del lloamat o espunyidura.*

O altres, com la que recollí en referència a les erisipeles (infecció cutània), que eren més difícils de curar, i calia que repetir durant nou dies:

*Sant Pere se'n va al camp
a llaurar.
Se mare li porta l'esmorzar
i li diu:
¿Què és aquell foc tant
ardent?
És el foc de l'Orient.
¿Què farem per apagar-lo?
Oli de nou, sagí de porc i t
res alenades
Que sia aviat mort!*

Oracions que no deixen de ser mostres de l'herència d'una religiositat popular, contra la que la mateixa església es mostrava neguitosa, donat que en realitat integrava creences i saviesa de caire ancestral (o potser també superstició).

Una altra de les temàtiques freqüents, de la qual ella en recull alguna mostra, són les referides als ensurts de caire atmosfèric, tota una desgràcia, capaç de fer malbé una collita, i que calia evitar com fos possible. Recordava les invocacions a Santa Bàrbara contra els llamps i les pedregades:

*Sant Marc, Santa Creu,
Santa Bàrbara, no ens deixeu!*

I com en els goigs cantats en dia de la seva festivitat es deia:

*Contra llamps i pedregada
mal de pits, febre i dolor
donau-nos vostre favor
Bàrbara Verge Sagrada.*

La recopilació que féu l'Enriqueta era temàticament més àmplia. També parlà de les

oracions viatiques, les de bona nit, o les de protecció. Però un tema en el qual mostrà un especial interès fou en el de les moixaines infantils, jocs, i cançons que recordava de la seva infantesa. De fet l'article *Vells costums i velles cançons* tracta íntegrament aquesta tipologia.

Especial atenció féu també a les oracions relacionades amb els captiris o captes, que eren l'acció per part d'una colleta d'infants d'anar a recollir una aportació monetària o en forma de queviures. Entrega que era degudament sol·licitada i/o agraiada amb una frase de bons desitjos i prosperitat¹. L'article *Dineret de la Santa Creu, qui no paga no va al cel*, parla d'aquest costum que es celebrava durant la festivitat de la Santa Creu, el 3 de maig, en la que era costum que grups de canalla recorreguessin a la població donant bons desitjos als estadants a canvi d'un òbol. Tot recitant:

*Senyora hermosa, senyora
hermosa,
Vostè que té una cara com
una rosa,
Un dineret per la Santa Creu!*

I si era un home el destinatari:

*Senyor galant, senyor galant,
Vostè que té la cara com un
diamant,
Un dineret per la Santa Creu!*

Altres captiris dels que parla l'Enriqueta són del de Sant Nicolau, i el de Santa Llúcia, en estar més organitzats en diverses poblacions del Penedès.

Tradicions que van acabar xocant amb la modernor dels nous temps. L'etnògraf reusenc Salvador Palomar recorda com aquesta pràctica fou objecte de prohibició municipal en diverses poblacions, a finals del segle

XIX, en considerar-la vergonyant. Amb tot, va subsistir en algunes poblacions fins entrat el segle XX².

També recorda el de Serra la Vella, relacionat amb el temps quaresmal i amb les festes de quintos, tan freqüents en temps de Pasqua. Aquestes darreres són les que l'autora relaciona amb les Caramelles, mutades en la festa de resurrecció de Crist, però d'origen indiscutiblement captaire i juvenil.

Diferents mostres doncs d'una literatura popular, ancorada en la tradició oral, que gràcies a gent com l'Enriqueta Malivern, qui féu la feina de recollir-les en un determinat moment, podem avui dia recordar-les i gaudir-les, amb la tranquil·litat de saber que queden transcrites. Una tasca que ha aixecat també l'interès d'algun lingüista, i que creiem ha estat de justícia tornar a recordar. •

¹ Varem tractar un tema semblant, amb l'aportació d'una recapta a Sitges el 1582 a: *Les cançons de pandero quadrat i la Confraria del Roser, La Xermada* núm 46. Estiu 2014.

² Costums de Maig. Al blog de Salvador Palomar: lateirawordpress.com Apunts de Cultura i lliure pensament (entrada d'1 de maig 2017).

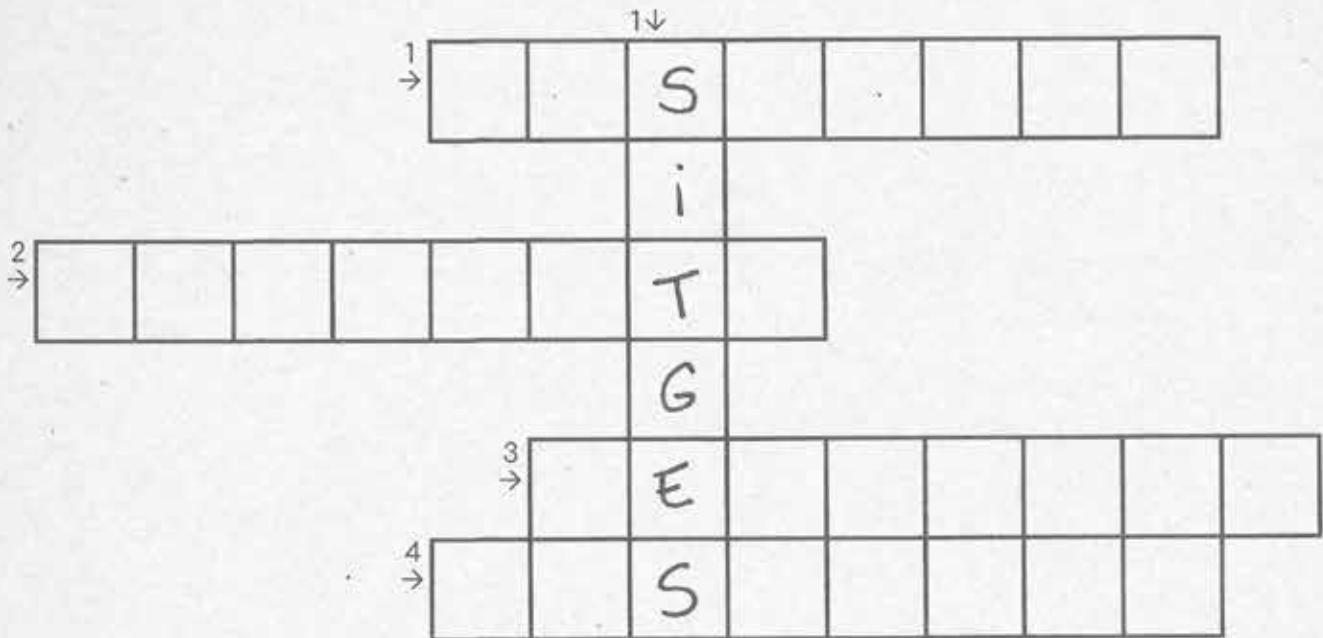
Articles d'Enriqueta Malivern:

- *Oracions de l'antigor. Miscel·lània penedesenca*, 1978
 - *Vells costums, velles cançons*. Butlletí del GES, núm. 21. Desembre 1981
 - *Dineret de la Santa Creu, qui no paga no va al cel*. Cançons i captiris. *Miscel·lània penedesenca*, 1982
- Tots tres articles són a l'abast a través de la xarxa.

Agraiments:
Loreto Almirall i Malivern

Sitges Respecta

Sitges lliure de violències sexistes

HORIZONTALS

- 1→ **QUAN MARXO CAP A CASA,
NO VULL TENIR POR, VULL SER LLIURE.**
- 2→ **NOMÉS SI DIC SÍ, VULL DIR SÍ.**
- 3→ **DE FESTA I AMB ALCOHOL,
BEURE MASSA NO ÉS EXCUSA.**
- 4→ **L'ORIENTACIÓ SEXUAL
NO JUSTIFICA CAP AGRESSIÓ.**

SOLUCIÓ

VERTICAL

- 1→ **VILA LLIURE D'AGRESSIONS SEXISTES**

#ReSitges

Reduïm - Reducimos - We Reduce

ENS AGRADA EL MAR NOS GUSTA EL MAR WE LIKE THE SEA

www.sitges.cat/resitges